

מיכל סקופ

"מצאו אותי"...

סיפורה של אמי, יעל בורשטיין – לולי אקהרט
כפי שמעולם לא סיפרה...

הספר נכתב לזכרה של אמי
ומוקדש באהבה והוקרה למשפחת דייקסטרה
וכמובן לכל משפחתי המורחבת

THE BOOK WAS WRITTEN IN MEMORY OF MY
MOTHER

AND IS DEDICATED WITH LOVE AND GRATITUDE TO
THE DIJKSTRA FAMILY OF THE NETHERLAND

AND TO ALL OF MY EXTENDED FAMILY IN ISRAEL

אימוש,

הספר הזה נכתב אולי בניגוד לרצונך ובניגוד לבקשתך לא לנבור בעבר. העדפת לחיות את ההווה, לראות את חצי הכוס המלאה ולהתגאות במשפחה הנפלאה שהקמת עם אבא.

כל חיינו ידענו שבעת המלחמה היית חברה במחתרת ההולנדית ואף הכרנו היטב את חברייך הישראלים וההולנדים שהיו אתך במחתרת והרבו לבקר בארץ. תמיד דאגת לארח אותם ולקבלם בחום ואהבה עצומה.

עד לפני מספר שנים הכרנו רק את שושנה אחותך מקיבוץ המעפיל ובני משפחתה.

רק לאחרונה התוודענו ליתר בני המשפחה ולמדנו היכן נולדת וגדלת ומי היו הוריך ואחיך הנוספים.

מקריאה בספרים ומשיחות עם חברותייך לאחר מותך, למדנו על פועלך הרב במחתרת. שמענו על גבורתך, על אומץ ליבך ועל העובדה שחברים רבים חבים לך את חייהם.

כולם ספרו על טוב ליבך וציינו את יחסך הטוב לזולת. אהבתך לעזור הביאה אותך ללמוד בבית ספר לאחיות, וראית בזה את יעודך.

במהלך השבעה הגיעו אלינו אנשים רבים מהשכונה שזכרו באהבה רבה את "האחות יעל".

תקופה ארוכה מקנן בליבי הרצון העז ללמוד על קורותייך ולספרם, מתוך מטרה להנחיל לדורות הבאים את סיפור חיך ולאפשר גם לניניך להכירך.

חבל שאי אפשר להעביר בספר את צחוקך המתגלגל, את השירים המצחיקים בהולנדית ואת ההומור העצמי שלך.

אני מתנצלת שלא "שמעתי בקולך", ובכל זאת נברתי בעברך וכתבתי את סיפורך.

סליחה אמא.

באהבה רבה ובגעגועים עזים,

בתך מיכל

אני רוצה להודות לכל מי שעזר לי באיסוף החומר ובעיקר לחברתי האהובה, **דליה פוקס**, אשר ללא תמיכתה ועידודה הספר לא היה נכתב. דליה סייעה בידי בניסוח, בעריכה ובכל דבר שקשור להוצאתו לאור של הספר.

אמא אף פעם לא רצתה לדבר על השואה, לדבריה "פתחה דף חדש". היא הסבירה לנו שבזכות העובדה שהצליחה להדחיק את אשר חוותה, עלה בידה להתחיל בחיים חדשים שהיו טובים.

יחד עם אבא הקימה משפחה לתפארת. זכתה לחיים טובים בהם נסעה, בילתה, נהנתה מעבודתה וקבלה הערכה רבה.

כל שביקשה היה לא לספר - פחדה לחזור לעבר.

כשהקשינו, שלחה אותנו לספרים העוסקים במחתרת הצרפתית ובמחתרת ההולנדית. "שם תמצאו הכל" אמרה.

גם פיצויים על הסבל שסבלה במשך 4 שנים, סירבה לקבל.

"לא רוצה לגעת בכסף נגוע בדם" טענה.

אנחנו מאידך, רצינו לדעת עוד ועוד על משפחתה, על שעבר עליה מיום שעזבה את בית הוריה בווינה ועד שהגיעה לארץ.

לא ייתכן שחיים כל כך עוצמתיים כרוכים בכל כך הרבה אירועים של נתינה וקבלה, עוז רוח, אומץ גבורה וסבל, לא יונצחו לעד על לוח משפחתנו.

ב 11 באפריל 2008 אחרי הכנות ותחנונים, הגעתי לביתה עם עדי בתי האמצעית, שהכינה שאלון ולראשונה בחיי ישבתי מולה והעזתי לשאול באופן ישיר אודות משפחתה הגרעינית. ביקשתי שתספר על הוריה ואחיה, על התנהלותה של המשפחה ואמצעי פרנסתה.

התחננתי לתשובות.

בתחילה סירבה לשתף פעולה, כאילו מילאה פיה מים. ניסיתי להקל, פישטתי את השאלות, ריככתי אותן שלא יהיו נוקבות מידיי ועזרתי באמצעות שאלות מנחות.

אחרי זמן התרצתה והשיבה בקצרה תשובות ענייניות.

"גדלתי בבית דתי מאד. לאבא יעקב היה זקן ארוך, שחור. נהגנו ללכת לבית הכנסת".

אמא סירבה בכל תוקף לספר על שאר בני המשפחה. מכאן והלאה היא התחמקה משאלות נוספות. הרגשתי שמאד לא נוח לה, לא ברור לי למה. בהמשך ענתה על עוד מספר שאלות.

אחרי שתיקה ארוכה, כשאמא מסרבת להמשיך, שאלתי על עיסוקם של הוריה בהיותה ילדה. "היה לנו בית חרושת לשוקולד בווינה. גרנו בבית גדול ומפואר עם עוזרת ומשרתים". אמרה ולא הוסיפה.

המשכתי ושאלתי באיזה גיל ובאילו נסיבות עזבה את משפחתה בווינה ועברה להולנד.

"הנאצים עלו לשלטון כשהייתי בערך בת 15. לאחר "ליל הבדולח", אנשי תנועת "החלוץ" (ששלחו את אחותי לישראל) העבירו אותי להולנד. באותה תקופה, ההולנדים עדיין לא היו אנטישמים והיו מוכנים לעזור. הוריי ואחיי לא עברו איתי כי נתפסו".

עוד שאלתי במה עסקה בעת שהותה בהולנד ועד שהמלחמה הגיעה לשם. על שאלה זו לא קבלתי ממנה תשובה.

וכאן הסתיימה שיחתנו בנושא. אמא לא הסכימה להמשיך ולספר על משפחתה או על קורותיה כילדה צעירה וכנערה בווינה ובהולנד.

לימים השלמתי את המידע בעזרתה של בת דודתי נעמי שוורץ, הבת של שושנה אחותה של אמא ובעלה אוטק בר.

ההורים של אמא יעל: יעקב אקהרט ועמליה בת אפרים ורוזה לבית סילברשטיין.

לעמליה סבתי היו 2 אחים שעברו לארה"ב לפני עליית הנאצים. גם משפחת אקהרט היו אמורים להצטרף לאחים אך עמליה (סבתי) סבלה כאבי גב קשים שלא איפשרו לה לטוס. וכשהחלימה ורצו לטוס נסגרו כבר שדות התעופה לטיסות אזרחיות ולא ניתן היה לעזוב יותר את אוסטריה. שני האחים שינו בארה"ב את שם משפחתם לסילטון והיה להם בית חרושת למעילים. אני זוכרת כילדה, שכל חורף שלחו לנו חבילות בגדים ובהם גם מעילים חדשים מבית החרושת שלהם.

לסבי וסבתי, עמליה ויעקב אקהרט היו חמישה ילדים. ארבע בנות ובן אחד. הבכורה גרטה, היתה נשואה לקומוניסט וכשהנאצים החלו לרדוף את הקומוניסטים, היא ובעלה התאבדו בשנת 1938, דבר שגרם שבר עמוק במשפחת אקהרט.

בת נוספת פרידל, היגרה גם היא לארה"ב. בשלב מסויים היא כנראה התנצרה. השתתפה ולחמה במלחמה קוריא. לאחר המלחמה איבדה את שפיותה ומתה בארה"ב. פרידל לא הקימה משפחה.

הבן, פריץ, עבר ללונדון. לאחר שארוסתו נספתה בשואה הוא לא התחתן ולא הקים משפחה. מת בלונדון מאסטמה.

שושנה (שנקראה אז רוזי) החליטה לעזוב את משפחתה ועלתה לארץ בעזרת תנועת החלוץ, עם סרטיפיקטים רשמיים.

בארץ, נישאה לאוטק וגרו בקיבוץ המעפיל בעמק חפר. יש להם שלושה ילדים: מיכה, נעמי ושאולי.

הבת הצעירה אמא יעל, נולדה ב 22.9.1923 נקראה לולה או בפי כל לוליה. הצטרפה ל"חלוץ" ועברה להולנד בגיל 15, בדצמבר 1938 אחרי "ליל הבדולח".

1925

משפחת אקהרט – ההורים ובנותיהם אמא משמאל, פרידל ושושנה

סבתא עמליה

סבא יעקב

יום השואה 2008 .

דוריתי ועמי בדרכם לירושלים ל"יד ושם" כדי להשתתף בטקס "יום הזיכרון לשואה" המיועד לדור שני של ניצולים הקשורים למחתרת הצרפתית.

הטלפון בתיקה של דוריתי מצלצל. על הקו הייתה אמא.

"איפה את?" שאלה.

"בדרך לירושלים, עם עמי. לטקס "יום הזיכרון לשואה" במוזיאון "יד ושם".

"חפשו את השם יוהאנה ברננדינה ואן דר סטיין" אמרה אמא.

דוריתי ועמי קפאו במקומם.

"מי זאת?" שאלו.

"זו אני!" ענתה אמא ולא הוסיפה לדבר.

דוריתי התקשרה אליי כולה נרגשת וסיפרה לי על השיחה הלא צפויה.

"נסי לברר עם אמא במה המדובר".

באותה עת, כמו בכל יום זיכרון לשואה ולגבורה, ישבה אמא בביתה

אשר בחיפה וצפתה בעניין בתכניות שבטלוויזיה.

הטלפון בביתה צלצל, אמא ענתה ואני "יריתי" את שאלתי:

"מי זאת יוהאנה ברננדינה ואן דר סטיין?"

"זו אני!" ענתה אמא ובקולה נשמעת התרגשותה הרבה.

"מי קרא לך בשם הזה ומתי? מאיפה צץ השם הזה? מדוע מעולם לא

שמענו שם זה?"

"אני לא זוכרת" השיבה אמא ושתקה.

השיחה הסתיימה, עדכנתי את דוריתי ועמי ומייד יצאתי ל"בית ווהלין"
בגבעתיים כדי לחפש מידע כלשהו על השם שזה עתה שמעתיו
לראשונה.

שנים רבות ניסינו ללמוד על קורותיה של אמא בתקופת השואה.
כששאלנו, לא הרחיבה ולא סיפקה מידע. בדרך כלל הפנתה אותנו
לספרים. "תקראו בספרים ותבינו".

בלא לאות חיפשנו רמז כלשהו למהות השם שאמא "זרקה" לנו.
זמן רב נברנו בספרים ובדקנו בארכיונים השונים ב"יד ושם" וב"לוחמי
הגיטאות".

כל מאמצינו לא העלו דבר.

שנתיים אחרי...

"מצאו אותי"

בחמישה במרץ 2010 צלצל הטלפון בביתי.

כמו בהרבה בקרים אחרים, הייתה זו אמא.

קולה נשמע נרגש ונסער ודבריה תמוהים: "מצאו אותי! מצאו אותי!"
קראה.

לרגע התאבנתי. לא הבנתי במה מדובר.

הנטייה הראשונה הייתה לייחס את הדברים לבלבול בו הייתה נתונה
לאחרונה.

עם זאת, הסקרנות לא הניחה לי ושאלתי: "מי מצא אותך? מי
התקשר?"

אמא לא הצליחה להוציא עוד הגה מפיה.

התיישבתי במטבח, כולי רועדת ומחשבותיי סבבו סחור סחור. לא הייתי
מסוגלת להתרכז ולהבין מה קורה עם אמא.

כעבור זמן מועט אמא התקשרה שוב וחזרה על אותו משפט: "מצאו
אותי!"

ושוב לא הוסיפה לדבר.

הבנתי שלא מדובר בבלבול והתקשרתי לאנטוניה, המטפלת של אמי,
כדי שתבהיר לי מה קורה שם, בבית בחיפה.

אנטוניה סיפרה לי על שיחת טלפון שהגיעה מהולנד: "מישהו צלצל
פעמיים ושאל על אמא" אמרה.

גרוני נשנק. לא יכולתי להגיב.

התעשתתי והתקשרתי לדוריתי אחותי. בקול רועד מהתרגשות סיפרתי
לה על השיחות שקיבלתי מאמנו ועל תוכן דבריה של אנטונלה.
בהחלטה מיידית קבענו להיפגש כעבור שעתיים בביתה של אמא בחיפה.
כשהגענו, סיפרה אנטונלה שאנשים מהולנד התקשרו פעמיים ואמרו
שהם מחפשים את אמא 62 שנים ושבידיהם חפצים שהשאירה בביתם
בתקופת השואה וברצונם להחזיר אותם לה או לבני משפחתה.
הם ידעו שעלתה לישראל אך לא היו בטוחים אם עודה בחיים.
אמא הייתה נרגשת ונסערת מאד ולא אמרה דבר.
למרבה המזל, האנשים שהתקשרו השאירו לאנטונלה את מספר הטלפון
שלהם
ועוד באותו ערב עמי גיסי, בעלה של דוריתי אחותי, התקשר אליהם.
עוד באותו יום התקשר אלף לביתה של אמא...
כך התוודענו לראשונה למשפחה דייקסטרה.

משפחת דייקסטרה

בשיחת הטלפון הראשונה בין עמי גיסי לבין אלף דייקסטרה אמר אלף
שהוא ורעייתו פטייה מתכוננים להגיע ארצה לחמישה ימים.

כעבור מספר ימים קיבל עמי מכתב מאלף ופטייה

16.03.2010

Dear Ami

Herewith I give you my information about the time that Yael lived with our family. Because of my age I didn't know at that time that Yael had to hide for the nazis. All this information I heard from my parents after the war. Moreover I heard that a foster son of my uncle and aunt was a Jew.

He was about 2 years younger than me and his name was Max Lezer. My parents told me that Yael came from Vienna where she had also a younger sister. Between the occupation of Austria and Holland she was sent by her parents to Holland, because Holland was still considered as a safe country. Her younger sister was sent to relatives in the U.S.A. In Holland she got a job as nurse in a Jewish hospital near Apeldoorn. She escaped from deportation to Germany in January 1943 because she was ill in her boarding house. After that she had to go into hiding.

She got a very good identity card from an organization that helped Jews to escape. This card was from a girl of her age and had been found in a streetcar. She got the name and identity of this girl. Only the photo and the fingerprint had to be replaced by her. The only problem was that she had still a Jewish appearance. Through this network my parents were asked to hide her. Probably a vicar of the Dutch reformed church, who knew my parents, was a part of this network. As appears from the photo from Grete, Yael came to our home after the 20th of May 1943 and as appears from her first postcard, she left on the 11th of December 1943. We don't know why she left. Probably she thought that France was safer for her. Before her departure she left behind 14 photos. After her departure we received from her 12 letters to keep us informed about her experiences. Her last 2 letters came from Tel Aviv. In here she wrote that she had found a job as nurse in a hospital in Tel Aviv and that she thanked God to have found back her sister from the U.S.A, who had been married and who had a little boy. On the other hand she had lost her parents.

Her last letter was dated 19th May 1947 and her address was: Jael Ekart by Lande Tel Aviv Schech. Montefierc 19.

Rech Hillel. Palestina. In the other letters she could not openly write her experiences, because these letters could fall into wrong hands. For instance "my boss had met an accident" probably means that her boss had been arrested or even executed and it is better for my health means that it was better for her safety.

After her last letter our correspondence stopped. My father had asked a married couple from our village, who went to Israel to see again a Jewish girl, to ask information about Yael,

With help of her last address, but this was in vain. So he believed that Yael wasn't alive anymore and this was the end of his research.

After the death of my parents I got a small metal cigar-box with letters and photos from Yael.

This was the start of my research and the start of an extraordinary story to find back relatives of Yael. Before to continue I need to introduce you to my family. My parents had 3 children. My sister Froukje was born on 23-4-1924 she died on 17-8-1978. She had been married but they no children. Yael slept with her in the same room. My brother Tjitte was born on 2-4-1926 He is still married with Elske and they have 3 daughters, 1 son and 4

grandsons. I'm born on 2-11-1934. I'm married with Pietje and we have 3 sons, 1 daughter, 2 granddaughters and 5 grandsons.

In 1997 we moved to Canada to start a new small business with our daughter and our Canadian son in law. Here I have met the Dutch consul general Dr. Albert Moses. With his Jewish background he offered me to ask his connections to look for Yael or for her sister or her son. No results. In the meantime I had made transcriptions with my typewriter of the Dutch handwritten letters of Yael. After our return to Holland in august 2003 we planned in 2006 a visit to New Brunswick Canada and to Detroit. My second son had been sent by his company for 3 year to Detroit and we liked to combine these 2 destinations. After a last minute cancellation we delayed our visit to Detroit to 26-8-2006. Our daughter in law suggested to visit the local Holocaust Museum on Monday 28th of August. The lady of the reception advised us to come back the next day because there was a big group of visitors and they hadn't time enough for us for explanation. We preferred to stay and we just wanted some information about Dutch families where Jews were hided. In the archive upstairs we couldn't find the names we were

looking for. Coming downstairs we heard that the group of visitors was Dutch so we could talk Dutch with them. My first question to one of the group was if they knew a guy with the name Max Lezer, the foster son of my uncle. The answer was yes, he was there and he was the leader of the group. After he was pointed out to me, I recognized him at once because we had met each other for the last time at the funeral of my uncle in 1980. But he didn't recognize me after 26 year, so I had to mention my name. Then he told me that he had written a book about his war and about his postwar experiences and that he had mentioned my family and my name in his book called "Max is a dog's name". But he didn't know that my parents had hired a Jewish nurse. Max has played a decisive role in finding back Yael.

We were at the right place at the right moment.

This will do for today. The rest of the story I shall write you the next time.

Best regards

Alef and Pietje

סיפורה של אמא כפי שכתבו אלף ופיטייה

מסתבר, שלפני שעזבה את ביתם, השאירה אמא בידי משפחת דייקסטר קופסה ובה 14 תמונות שלה כדי שישמרו עליהן עד שתחזור. כמו כן כתבה להם מכתבים רבים בהם עדכנה אותם על קורותיה.

חלק מדבריה נכתבו באופן עקיף ומרומז כדי שאם יפלו המכתבים לידי הגרמנים לא יבחינו כי נכתבו בידי יהודיה.

על כל המכתבים, חתמה אמא בשם JO. שזה היה כינויה (קיצור של ג'והאנה).

אמא עשתה הכל למען בטחונה.

שני המכתבים האחרונים היו כבר מפלשתינה, מתל אביב. במכתבים אלה סיפרה להם שהיא עובדת כאחות בבית חולים בתל אביב וכי מצאה את אחותה (שושנה – רוזי) שנישאה וילדה בן. כמו כן סיפרה להם שהוריה נרצחו בשואה.

לאחר המכתב האחרון שקיבלו ממנה ב – 1947 נותק הקשר עמה.

בני משפחת דייקסטר שמרו לאמא על התמונות ועל כל המכתבים שכתבה להם, ומייד בתום המלחמה החלו בחיפושים אחריה.

אביהם של אלף ואחיו הבכור טיטייה, ביקש מבני זוג צעירים מהכפר שלהם, שנסעו לישראל, לנסות לאתר את אמא לפי הכתובת האחרונה שהייתה ברשותם מהמכתב האחרון שנשלח אליהם מתל אביב.

הם לא מצאו אותה והוא הסיק מכך שאינה בחיים יותר.

כאן הסתיימו חיפושיו של אבי המשפחה.

אלף סיפר לנו שכאשר אמא היתה בביתם, כלל לא הבין, מפאת גילו הצעיר (היה אז בן 8) שהיא מסתרת מפני הנאצים. כל זה נודע לו מפי הוריו רק לאחר המלחמה.

באותו זמן הסתבר לו שהבן המאומץ של דודיו, בן דודו מקס לייזר, גם הוא יהודי אשר איבד את כל משפחתו.

כמו כן סיפרו לו הוריו שמוצאה של אמא מווינה והיא נשלחה על ידי הוריה להולנד. זאת מאחר שהולנד היתה עדיין מקום בטוח ליהודים.

עוד סיפרו לו שאמא החלה לעבוד וללמוד בבית החולים באפלדורן בוש והצליחה לחמוק ממשלוח לאושוויץ בינואר 1943.

לאחר מות הוריו, קיבל אלף לידי קופסת סיגריות קטנה מפח ובה תמונות ומכתבים של אמא.

כאן החל מסעו היוצא מגדר הרגיל, למצוא את אמא או את שאריה ולהחזיר להם את רכושם.

בשנת 1997 נסעו אלף ופיטייה רעייתו, לקנדה על מנת לנסות לפתוח עסק יחד עם בתם וחתנם שהתגוררו שם.

אלף נפגש שם עם הקונסול הכללי ההולנדי, סיפר לו על חיפושיו אחרי אמא וקיווה שבזכות הרקע היהודי של הקונסול וקשריו הרבים יוכל להסתייע בו.

ואכן הוא הציע את עזרתו בחיפושים אחר אמא או אחותה ומשפחתה.

אך שוב, ללא תוצאות.

בינתיים, הדפיס אלף את מכתביה של אמא, שהיו כתובים ברובם בכתב יד והכין אוגדן עם העתקי התמונות והמכתבים שאולי יסייעו בפתרון התעלומה.

באוגוסט 2003 הם חזרו להולנד.

ב 2006 הם נסעו לדטרויט, לבקר את בנם שנשלח לשם מטעם העבודה. כלתם הציעה כי לפני שובם להולנד, יבקרו במוזיאון השואה בדטרויט. עם הגיעם למוזיאון, אמרה פקידת הקבלה שיש קבוצה גדולה של מבקרים והיא לא יכולה להתפנות ולעזור להם. היא הציעה שיגיעו למחרת היום.

הם התעקשו להישאר במקום ולנסות לחפש בארכיב, אולי כאן ימצאו את מבוקשם.

כאשר ירדו במדרגות, שמעו לפתע את אנשי הקבוצה משוחחים בהולנדית. מייד ניגשו אליהם והחלו לשוחח עימם. השאלה הראשונה ששאלו הייתה האם במקרה שמעו את שמו של מקס לייזר (הבן המאומץ של הדודים).

לתדהמתם, ענו המבקרים כי מקס נמצא פה עימם והוא המדריך של הקבוצה...

אלף זיהה מיד את מקס, אך מקס התקשה בתחילה לזהותו, מאחר שלא נפגשו 26 שנה, מאז מות הדוד, אביו המאמץ של מקס. איך אמר אלף: "היינו במקום הנכון בזמן הנכון".

למקס היה חלק חשוב ומרכזי במציאתה של אמא.

כשנפגשו עם מקס לייזר, הוא סיפר להם כי הוסיף לשמו את שם אמו, מאחר והיא לא חזרה מאושוויץ. שמו מעתה:

.MAX ARPELS LEZER

הוא ייסד ארגון למען ילדים שניצלו מהשואה והפך לנשיא הארגון.

זו גם הסיבה שהיה בסיור במוזיאון למען אנשי ארגונו.

מקס נתן לאלף פרטים של מישוהו בישראל שאולי יוכל לעזור, אך גם כאן לא מצאו תשובות.

אלף ופיטייה נרשמו לטיול לישראל שאמור לצאת ביולי 2008, ובינתיים הכין אלף העתקים נוספים של המכתבים והתמונות כדי להביאם לארץ. ובמקביל המשיכו בחיפושיהם אחר רמז כלשהו בהולנד.

הם נסעו למוזיאון של מחנה ווסטרבורק ושם מצאו פרטים על בית החולים (שבו עבדה אמא) באפלדורן בוש.

אלף שלח להם את החומר עליה, ובתמורה שלחו לו את רשימת אנשי הצוות והחולים ששהו במקום.

שמה של אמא הופיע ברשימה זו.

Anna	10.12.'19	Gedipl.Verpl.Apeld.Bosch.	7-3-19
Holena	5.9.'18	Gedipl.Verpl.Apeld.Bosch.	7-3-19
Röta	19.8.'22	Leerl.Verpl.Apeld.Bosch.	7-3-19
Arthur Joseph Isr.	1.4.'02	Verz.van Hist-Hed.Joden en onderateunden.....	1.5.42/2
Lore Sara	3.12.'20	Leerl.Verpl.Apeld.Bosch.	7-3-19
Henriëtte	26.8.'18	Leerl.Verpl.Apeld.Bosch.	7-3-19
Mozes	13.9.'20	Leerl.Verpl.Apeld.Bosch.	7-3-19
Salomon	17.1.'83	Gedipl.Verpl.Apeld.Bosch.	7-3-19
Sara	23.11.'87	le Verpl.wnd.Hoofdverpl. Apeld.Bosch.....	1-8-2
Foma	20.10.'21	Leerl.Verpl.Apeld.Bosch.	7-3-19
Lola Sara	22.9.'23	Leerl.Verpl.Apeld.Bosch.	7-3-19
Erich	3.12.'06	Batafattedienst J.R.	7-3-19
Rolf B.H.I.	10.4.'19	Tuinknecht Apeld.Bosch.	7-3-19
Lieselotte	27.6.'21	Dienstbode Paed.Achisomog.	7-3-19
Joseph Mail	4.8.'07	Koster J.Gemeente.....	7-3-19
Jeremian	11.3.'12	Kerkvoogd J.Gemeente.....	7-3-19
Roosje	15.10.'19	Leerl.Verpl.Apeld.Bosch.	7-3-19
Lina	16.8.'85	Lijkverz.en naaister doodsleeren.....	2-3-2-3
Nico	6.8.'20	Bestuursl.Lesameiag Hajsled.	7-3-19
Margaretha	26.1.'07	Leerl.Verpl.Apeld.Bosch.	7-3-19
Eva	11.2.'29	Dienstbode Paed.Achisomog.	7-3-19
Horst	14.10.'22	Hulp in tuin Apeld.Bosch.	7-3-19
Rachel	11.1.'22	Tuinknecht Apeld.Bosch.	7-3-19
Jeramia	7.1.'22	Leerl.Verpl.Apeld.Bosch.	7-3-19

הם העבירו לו גם את המידע על כך שבתאריך 20.1.1943 נשלחו רוב החולים והעובדים ברכבת לאושוויץ. חלק הצליחו להימלט ואמא ביניהם. ואז בעזרת חברי המחתרת, הגיעה אמא לבית הוריו של אלף בכפר סנט יעקובי פרוחי. ב 1 ביולי 2008 הגיעו אלף ופיטייה לישראל. במשך שבועיים, חצו את הארץ לאורכה ולרוחבה וביקרו במקומות רבים. כמובן שביקרו גם ב"יד ושם".

במהלך הביקור עזבו את הקבוצה יחד עם המדריך הישראלי אלי שעזר להם לנסות לאתר את אמא, אך שוב ללא הצלחה.

מקס לייזר מוצא את אמא

ב 5 במרץ 2010, קיבל אלף שיחת טלפון ממקס לייזר שבישר לו שמצא את יעל. אלף קיבל ממקס את כתובתה ואת מספר הטלפון של אמא. בשיחתם סיפר מקס לאלף שעוד בשנת 2008, לאחר המפגש ביניהם, פרסם מבלי לידע את אלף, בקשה בעיתון "ALLGENERATION INC" בווינגטון, שיעזרו לו למצוא את אמא. למרבה הפלא, קיבל מנשיאת העיתון והארגון, הגברת סרינה, הודעה שבישראל, בעיר רעננה, נמצאת אישה מופלאה, בשם פטרישיה וילסון. פטרישיה, עולה מדרום אפריקה, עסקה בזמנה הפנוי בניסיונות לאתר קרובים עבור אנשים המחפשים אחר קרוביהם. במקרה, נתקלה בפרסום של מקס לייזר.

היא ידעה כי קהילת יוצאי הולנד בישראל היא קהילה קטנה ויש סיכוי רב שאולי מישהו מכיר את אמא. היא פנתה לשני בתי האבות של ההולנדים בארץ. "בית יוליאנה" בהרצליהו"בית יולס" בחיפה וביקשה שייתלו מודעה האם מישהו יכול לעזור למצוא את לולי אקרט (יעל).

פרסומו של מקס לייזר אודות החיפושים אחר יעל

My foster family, Dijkstra, from St. Jacobi Parochie in Friesland, The Netherlands, is searching for a young woman by the name of Lola (Jael) Ekart. This young woman was in hiding with my foster family in 1942/1943. She also went by the false name of Jo.B. van der Steen. At the end of 1943 she moved via Amsterdam

to Paris, where she worked in a hospital. My foster family received some letters from her when she was in Paris. After the war she emigrated to Tel Aviv, Israel. Here she also worked as a nurse in hospitals. In Israel she found, after 8 years of separation, her sister, who had married and had a little boy. My foster family also received letters from her from Israel. The last letter is from February 1947. After this last letter they heard nothing from Lola (Jael), and thought she had died. They had tried to get information about Lola (Jael) from the Red Cross to Embassies. Unfortunately they never received a positive reply.

Now that they have found me after some 60 years [MAZEL TOV! Serena], I advised them to start looking again. Allgenerations is one of the last hopes to find out if somebody out there did know Lola (Jael) Ekart and what happened to her.

חברתה של אמא, תרצה לוי, המתגוררת ב"בית יולס" בחיפה, ראתה את המודעה בעת שירדה לארוחת הבוקר. מייד נכנסה לחזרה של מנהלת הבית, וצעקה בשמחה: "בוודאי, זו יעל החברה שלי". המנהלת החלה לאמת פרטים בעזרתה של תרצה, ואף התקשרה לביתה של אמא כדי להבין האם זו באמת האישה שכל כך מחפשים אחריה. בעזרתה של

פטרישיה וילסון, יצרו מיד קשר עם מקס לייזר, וזה כמוכן העביר את המידע המשמח והמופלא הזה לאלף.
וכאמור, כעבור כחדשיים התחבקנו והתנשקנו בהתרגשות בנמל התעופה בן גוריון.

ביקורם של אלף ופיטייה דייקסטרה

לאחר חיפוש בן עשרות שנים אחרי אמא יעל ומציאתה בדרך מפתיעה, הגיעו אלף ופיטייה דייקסטרה לביקור בארץ, על מנת להחזיר לאמא את התמונות והמכתבים השייכים לה ונשמרו על ידי הוריהם. טיטייה האח הבכור ורעייתו אלסקה, לא הגיעו בשל מצבו הבריאותי.

ביום חמישי ה 13.05.2010 המתנו להם בשדה התעופה, בהתרגשות שאינה ניתנת לתיאור, דוריתי ועמי, רפי ואני, עדי ושקד. נשאנו שלט שאותו הכינה עדי: "ברוכים הבאים לישראל, משפחת דייקסטרה".

את פניהם יכולנו להכיר רק מתמונות ששלחו לנו באינטרנט. מיד כאשר הופיעו בפתח היציאה זיהינו אותם, והם זיהו אותנו ואת השלט שאחזתי בידי.

קיפלתי מיד את השלט, קפצתי מעל המחסום ורצתי לקראתם. הצגתי את עצמי ומיד זינקתי עליהם בחיבוקים ונשיקות כשעיני מוצפות דמעות של התרגשות.

(טוב שעדי המשיכה לצלם והנציחה את הרגע)...

לאחר ההתרגשות הראשונית, שאלנו אותם מתי ברצונם לראות את אמא,

ותשובתם היתה: " עוד הערב!"

כמובן שנסענו כולנו לחיפה. עצרנו בדרך לארוחת ערב קלה בבית קפה וכבר אז ראינו כי מדובר באנשים מיוחדים, אוהבי ישראל בצורה בלתי גלילה. תוך כדי שיחה דוריתי ראתה שפיטייה עונדת שרשרת עם מגן דוד, דבר שמאוד הפתיע אותנו, שכן היא אינה יהודיה.

הגענו לביתה של אמא בשעה 21:30 בלילה. היא המתינה לנו בסבלנות, נסערת ונרגשת מהביקור הצפוי.

רגע הפגישה היה מרגש במיוחד. אמא קמה ממקומה בעזרת ההליכון, לחצה את ידיה של פיטייה, שאותה בעצם לא הכירה כלל, ואז אלף, איש גבה קומה ומרשים מאוד, חיבק אותה ואמר:

"אני הילד הקטן של משפחת דייקסטרה."

(הוא היה בן 8 בלבד כאשר אמא הסתתרה בביתם).

מייד התחילה ביניהם שיחה בהולנדית, שזרמה בהתלהבות כאילו מעולם לא נפרדו.

אמא שאלה המון שאלות והוא ענה בסבלנות. שאלה הרבה על הוריו, שהסתירו אותה בביתם.

למרות הרצון העז להמשיך ולשמוע החלטנו להיפרד תוך ציפייה ליום הבא.

למחרת, עמי ועדי אספו את אלף ופיטייה ממלונם שבחיפה ליום טיול באיזור הצפון.

סיפורה של עדי:

לאחר שאספנו אותם מהמלון, נסענו לכיוון בית שערים. בדרך כמובן דיברנו הרבה.

אלף סיפר שאמו נולדה בשנת 1900 ונפטרה ב-1974, ואביו יליד 1896 ונפטר בגיל 81.

אמו של אלף היתה חולה מאד ונפטרה ממחלתה. גם אחיו טיטייה שלא הגיע לביקור סובל מאותה מחלה. בגלל מחלתה של אמו, סבתא (יעל) הייתה עוזרת לה במטלות הבית.

בדרך דיברנו על כך שסבתא מאוד התרגשה אתמול לראותם ובכלל מביקורם.

הגענו לבית שערים. אלף גילה התעניינות רבה במקום והסתבר שהוא מאוד אוהב סמלים של יודאיקה ובכלל דברים עתיקים בעלי משמעות. הם סיפרו שמאוד אוהבים את ישראל.

לפני שהגיעו לראשונה לישראל בשנת 2007, הם ידעו עליה רק מאמצעי התקשורת. נראה להם כאילו כל היום יש פה מלחמות ברחובות, אך לאחר ביקורם הבינו שלא כך הדבר. הם שמחו לראות שארץ ישראל היא מקום יפה ונהנו לטייל בארץ בכל האתרים המוזכרים בתנ"ך.

כבר אתמול ראינו שפיטייה עונדת שרשרת עם תליון מגן דוד, וכשחזרנו ביום שישי למלון היא ראתה שגם לעדי יש תליון כזה. פיטייה סיפרה שקנתה אותו בטיולה הקודם בארץ, ומתוך כבוד ואהבה לארץ היא עונדת אותו כשהיא כאן.

בשבת בבוקר דוריתי ועמי אספו את אורחינו היקרים מבית המלון, ונסעו איתם לטיול בראש הנקרה.

לאחר מכן הגיעו כולם לביתם של עמי ודוריתי, שם הכנו ארוחת צהרים לתפארת בגינה. אני ואנטוניה בישלנו, הבנות ערכו שולחן חגיגי ויפה, ובאמת הייתה ארוחת צהרים מקסימה באווירה נהדרת. ואז הגיע רגע מרגש מאוד.

פיטייה הביאה שקית והכריזה שעכשיו טקס המתנות.

לא הבנו בדיוק במה מדובר. אנו עדיין ממתינים לתמונות והמכתבים של אמא, שלשמם הם בעצם הגיעו לארץ. אך לא ציפינו למתנות כלשהן.

בתחילה הוציאה חבילה עטופה, והסבירה שזה פאזל מפה של אזור פריזלנד בהולנד, שם הם גרים. רואים במפה גם את הכפר ST. JACOBIPAROCHIE בו התגוררה אמא אצלם כאשר היו ילדים ושם הסתירו אותה וכן רואים את העיר HEERENVEEN בה הם גרים כיום.

אמא פתחה את החבילה ומייד זיהתה את הכפר בו גרו, וצעקה בשמחה: "הנה, פה גרנו פה היה הבית שלכם".

מתנה שנייה היתה ספר על אזור פריזלנד, כשבצמוד האחרון הדביקו תמונה של הכנסייה שבה התפללו ואליה לקחו את אמא בכל יום ראשון. אמא מייד זיהתה גם את הכנסייה, ועיניה התמלאו דמעות התרגשות. כולנו דמענו והתרגשנו יחד איתה.

מתנה שלישית – פיטייה הסבירה לאמא ששמעה שהיא מאוד אוהבת חתולים, אך מכיוון שאי אפשר היה להביא לה חתול מהולנד, הביאו לה תחתיות לכוסות עם תמונות של חתולים.

מתנה רביעית – חוברת ממחנה ווסטרברוק, שבו אמא היתה בתקופת המלחמה. על כריכתה של החוברת, תמונות שונות כולל של אנה פרנק, אותה אמא זיהתה מייד. מאוד מרגש שבמסגרת חיפושיהם אחר אמא ביקרו גם במחנה ווסטרברוק והביאו לאמא את החוברת למזכרת.

מתנה חמישית ומרגשת במיוחד היתה מגבת רחצה שעליה רקום באנגלית "שלום ישראל". המגבת היתה שייכת לאחותם שאיתה אמא התגוררה באותו חדר, כשהיתה בביתם. את המגבת קיבלה אחותם מחברה שביקרה בארץ, ולאחר מותה של האחות, נתן להם בעלה את המגבת כדי שיעניקו אותה לאמא, למזכרת ממנה.

מכאן קלחה השיחה עוד זמן רב.

בשיחה זו שמענו מפייהם, את סיפור שהותה של אמא בביתם. הם סיפרו, כי הכומר בכפר ידע שאמא יהודייה. (הוא הרי ביקש מהוריהם להסתירה).

בכל יום ראשון כשהייתה הולכת איתם לכנסייה הוא היה מחייך אליה ואומר ש"הכל בסדר".

אחד השכנים ידע שאמא יהודייה. אך באותם זמנים היה כדאי לא לדעת. רק בתום המלחמה, הוא סיפר לבני משפחת דייקסטר שהיא יודע. בכפר שבו חיו, לא היו נאצים ולכן היה מאוד קל להחביא שם יהודים, אף על פי ששערה של אמא היה שחור ולכן היה קל לזהות שהיא יהודייה.

הייתה בכפר ילדה יהודייה נוספת שהסתתרה אצל משפחה אחרת. הם הלכו לשחק בגינה, האבא של משפחת דייקסטר עם הבנים, והילדה הזאת עם אחיה. אלף ואחיו אמרו לאביהם כי הילדה מאוד דומה ליוהאנה (שמה של אמא אצלם היה יוהאנה ברננדינה ואן דר סטיין, שם שקיבלה מהכומר כאשר הובאה לכפר). האבא אמר, מה פתאום, והם התעקשו שיש לה אותם תווי פנים ואותו צבע שיער והן נראות ממש אותו דבר. האבא הכחיש שוב אמר כי הם מזמיינים ולקח אותם מייד הבייתה (את הסיפור הזה פטייה סיפרה לערן).

בדצמבר 1943 אמא הודיעה למשפחת דייקסטר שהיא עוזבת את ביתם ועוברת לצרפת, לפריז. אביהם הציע לה להישאר אצלם עד תום המלחמה, אבל היא הסבירה שהיא חייבת לעזוב. הם לא ידעו על היותה חברת מחתרת ושנשלחה לפריז למשימה מיוחדת.

הם חשבו, שאולי בגלל חזותה וצבע שערה הכהה יהיה לה קל יותר להסתתר בפריז. אמא המשיכה לכתוב להם מכתבים. תחילה מהולנד ולאחר מכן מצרפת.

רק עכשיו כשעמי הסביר לאלף על פעילותה של אמא בצרפת, הוא הבין את תוכן מכתביה. הבין שהמכתבים הכילו הרבה רמזים שונים על מצבה ועל פעילותה, אך היא לא יכלה לכתוב דברים מפורשים שמא המכתבים יפלו לידיים הלא נכונות.

המכתב האחרון שקיבלו מאמא היה מחודש מאי 1947 מתל אביב, בו מספרת להם כי הגיעה לארץ ומצאה כאן את אחותה ולאחות יש בן קטן.

רק לאחר המלחמה סיפרו ההורים לילדיהם, שיוהאנה היא בעצם יהודיה שהוסתרה בביתם ושמה האמיתי הוא לולה אקהרט. מאז לא שמעו ממנה דבר ולא היה להם אפילו קצה חוט להבין היכן היא, מה שמה עכשיו (הכירו אותה רק בשם לולי אקהרט) ובכלל האם היא עדיין חיה.

לפני שעזבו בדרכם חזרה למלון, פיטייה התחבקה איתי ועם דוריתי ואמרה שהיא מרגישה כאילו מכירה אותנו כבר שנים רבות ולא יומיים בלבד.

בשלב זה, את המסמכים טרם נתנו לאמא.

עכשיו כבר הבנו שבכוונתו של אלף לתת לה אותם בטקס ב"יד ושם". ביום ראשון ה 16.05.2010 נפגשנו כולנו במבואה ב"יד ושם". גם פטרישיה ווילסון מרעננה ובעלה, הגיעו לטקס.

בעזרתה של בתי קרן, שעבדה באותה תקופה כמפיקה בערוץ 10, נוצר קשר עם דבי ברמן מ"יד ושם" והיא אשר ארגנה, יחד עם חברותיה למחלקה את הטקס המרגש.

הוזמנו לחדר קטן. הצטרפו אלינו נני בקמן העובדת במדור הולנד, במחלקת "חסידי אומות העולם" ב"יד ושם" ודוברת הולנדית שוטפת. כמו כן הצטרפו סינטייה ודבי ממחלקת "דפי עד" שבאמצעותן יצרתי את הקשר עם "יד ושם". סינטייה ודבי התכוונו רק להגיד שלום וללכת משם במהרה, אך לנוכח המעמד המרגש והמצמרר הן נשארו שם עד הסוף ובכו והתרגשו עם כולנו.

בטקס סיפר אלף את סיפורו המרגש ונתן לאמא את קופסת הפח שמצא בבית הוריו, את הקלסר שבו כל השתלשלות סיפור החיפוש ואת כל תמונותיה של אמא ומכתביה כולל המעטפות בהן הגיעו לביתם. אף עין לא נותרה יבשה. ההתרגשות היתה עצומה. כמובן שגם אנחנו הודנו להם בברכות מרגשות שנשאו גיסי עמי ובתי עדי.

בתחילה נשא אלף נאום קצר בהולנדית, לכבודה של אמא. היא הקשיבה בהתרגשות רבה והתקשתה להאמין שכל האירוע מתקיים לכבודה. לאחר נאומו ניגש אלף לאמא, חיבק אותה ונתן לה ביד את קופסת הסיגרים שמצאו בביתם, לאחר מות הוריהם ובתוכה היו התמונות והמסמכים של אמא.

עכשיו הקופסה המרשימה היתה ריקה, מדוע? מייד נבין.

לאחר מכן אמר שהכין שני נאומים באנגלית, האחד קצר וממצה והשני ארוך ומפורט.

עמי אמר שיש לנו מספיק זמן ושיקרא את הנאום הארוך. הנאום הקיף את כל הסיפור של אמא ובעיקר את הדרך הארוכה שעשו לאורך עשרות שנים, בחיפושיהם אחריה ואחרי בני משפחתה, או משפחת אחותה, כדי להחזיר להם את התמונות והמכתבים. בתום הנאום המרגש מאוד, הוציא אלף קלסר עתיר ממדים והגיש אותו לאמא. הוא הראה לנו כי בתחילת הקלסר תייק את כל ההתכתבויות שקיים במשך השנים על מנת לחפש את אמא. אחר כך תייק את ההתכתבויות עם עמי, לאחר שמצא אותה ועד הגיעם ארצה. בהמשך היו כל התמונות של אמא שנמצאו בקופסת הסיגרים וכן תמונות רבות מאלבומי המשפחה שלהם, מאותה תקופה. יש תמונות שאמא נראית שם בביתם יחד עם בני המשפחה, תמונות של הבית, בו רואים את החדר של אמא ושל אחותם, ותמונות שלהם ושל הוריהם. יש תמונה אחת גדולה של ההורים ומעליה מודבק תליון מגן דוד מכסף. כששאלנו לפרש הדבר, הסביר אלף כי התליון היה שייך לאמו והחליט להעניק אותו ליעל. בהמשך מתוייקים כל מכתביה של אמא אליהם. קודם מכתבים שנשלחו מהולנד, אחריהם מכתבים מפריס ואחרונים המכתבים מתל אביב, שנשלחו לאחר עלייתה ארצה. כל מכתב מתוייק כך: בצד שמאל המכתב המקורי של אמא, כשבדרך כלל מתחתיו נמצאת המעטפה בו נשלח, בצד ימין של הדף הודפס המכתב בהולנדית ומתחתיו תרגום המכתב באנגלית למעננו.

מקום הבולים על המעטפות היה ריק. כי אלף, בהיותו ילד אסף בולים והורידם מכל המעטפות.

גם בנאומו סיפר שאמא נהגה לשלוח לו מפריס בולים וקופסאות גפרורים כי ידעה שהוא אוסף אותם.

בלי ספק, אלף עשה פה עבודת מחקר, מושקעת במיוחד והעניק לנו מזכרת מרגשת מעברה של אמא. דבר שעוזר לנו להשלים ולו במעט חלק מהפאזל החסר על חייה של אמא.

בתום נאומו של אלף לא נשארה אף עין יבשה באולם.

אחרי אלף, נשאה דברים פטרישייה ווילסון וסיפרה בקצרה כיצד מצאה את אמא. היא אמרה שזה המקרה הכי קל שלה. עברו בדיוק 25 דקות מהרגע שקראה באינטרנט את הודעתו של מקס לייזר, שהוא מחפש את לולי אקהרט, ועד הרגע שקיבלה טלפון מ"בית יולס" בחיפה שאיתרו את אמא, בעזרת חברתה תרצה, ומסרו לה את שמה הנוכחי ואת מספר הטלפון שלה.

לסיום, נשאה עדי נאום מרגש באנגלית, בו הודתה למשפחת דייקסטר על הסתרתה של אמא בביתם בעת המלחמה, על אף הסכנה שהייתה כרוכה בכך למשפחתם. על המאמץ העצום שעשו במשך עשרות שנים הן בעולם והן בארץ, כשהיו פה בשנת 2007 וניסו ללא הצלחה, לחפש אותה או את קרוביה.

על כך ששמרו במשך כל השנים הללו, על התמונות והמכתבים של אמא, ובעיקר על כך שגם בגילם המבוגר, עשו מאמץ אדיר והגיעו לארץ כדי להחזיר לה במו ידיהם את מה ששייך לה.

מעכשיו הם משפחה שלנו.

עמי ניסה לומר עוד מספר מילים, אך פרץ בבכי מגודל המעמד המרגש, ולא היה מסוגל לדבר.

בתום הטקס לקחה אותנו נני לסיור קצר במוזיאון. היא הראתה לי את הדברים הרלוונטיים להולנד והסבירה מה כדאי להראות להם. סיירנו ביחד במוזיאון, כאשר אני הלכתי עם אלף ודוריתי והראיתי והסברתי לו גם את מהות נושא "חסידי אומות העולם". ראינו את התמונות של יופ וווילי ווסטרוויל כשמתחת לתמונות נמצאות מגירות ובהן הסברים לפועלם הרב למען הצלת יהודי הולנד. הסברתי לאלף כי ב"יד ושם" בודקים את האפשרות להעניק גם להוריהם את אות "חסידי אומות העולם".

למרות שהתהליך אמור להימשך מספר חודשים. הבעתי תקוותי ואמונתי שהוועדה המחליטה על כך, תמצא אותם ראויים לתואר הנכבד. כפי שקרה באמת.

בחיבוקים האחרונים לפני הפרידה, כאשר אמרתי להם שעכשיו תורנו לבוא לביקור אצלם בהולנד אמרו "ברור, עכשיו אתם המשפחה שלנו". ביום שני בבוקר, בהתאם לבקשתם, דוריתי ועמי לקחו אותם לביתה של אמא.

הם היו חייבים לראותה שוב ולהפרד ממנה. לאחר מכן הם התעקשו לנסוע ל"יער ווסטרוויל". אף על פי שהיער מלא קוצים ודי מלוכלך

(עמי ודוריתי ניקו אותו קצת שבוע קודם כי ידעו שהם רוצים להגיע לשם) הם התלהבו מאוד. אלף לא הפסיק לצלם, לדבריו של עמי, הוא צילם כל שלט וכל אות מכל הכיוונים.

לבסוף, עמי הביא אותם לנתב"ג, עבר איתם את הבידוק והצ'ק אין ונפרד מהם לאחר ביקורת הדרכונים.

בבידוק, כאשר נשאלו האם יש להם משפחה בישראל, ענו:

"עכשיו יש לנו משפחה".

בלי ספק, היו אלה חמישה ימים מלאי התרגשות. מעייפים פיזית ובעיקר נפשית, כי היה עלינו להכיל הרבה סיפורים מעניינים ומסעירים מהעבר.

בימים האלה עשינו עוד מספר צעדים להשלמת סיפור חייה המעניין והמרתק של אמא יעל.

קופסת הפח בה נמצאו תמונותיה ומכתביה של אמא

אמא עם אלף ופיטייה בטקס ב"יד ושם"

עמי ועדי נואמים בטקס ב"יד ושם"

בתום הטקס התבקשתי על ידי נציגות "יד ושם" להכין עותקים של כל החומר שנמצא בקלסר שנמסר לאמא וכן את סיפור ההסתרה של אמא בבית משפחת דייקסטר.

זאת על מנת לבדוק אפשרות להעניק להם "אות חסידי אומות העולם".

במרץ 2010 התהפכו חיינו כאשר התוודענו לראשונה לסיפורה של

אמא ושל משפחת דייקסטר.

בדרך שנראית לא מציאותית מצאנו משפחה חדשה אוהבת וחמה.

בנובמבר 2011 התבררנו כי הוועדה החליטה להעניק להוריו

משפחת דייקסטרה

אות "חסידי אומות העולם".

YAD VASHEM

יד ושם

רשות הזיכרון לשואה ולגבורה The Holocaust Martyrs' and Heroes' Remembrance Authority

Jerusalem, 24 October 2011

Mr. Alef Dijkstra
Burgemeester Kuperus Plein 151
8442 CK Heerenveen
The Netherlands

Dear Mr. Dijkstra,

We are pleased to announce that the Commission for Designation of the Righteous has decided to award the title of **"Righteous Among the Nations"** to your late parents, **Dirk and Maartje Dijkstra (van der Wal)**, for help rendered to Jewish persons during the period of the Holocaust at the risk of their lives.

A medal and certificate of honor will be mailed to the Israeli embassy in Den Haag, which will organize a ceremony in their honor. Please take into consideration that the process of preparing the awards will take at least one month. In the future their names will be added on the Righteous Honor Wall at Yad Vashem.

We should appreciate receiving photos of your parents, preferably of the wartime period. We kindly suggest that you establish contact with the Embassy - see contact information below - in order to learn of their plans for the ceremony and its date.

Sincerely yours,

Irena Steinfeldt
Director, Dept. for the Righteous

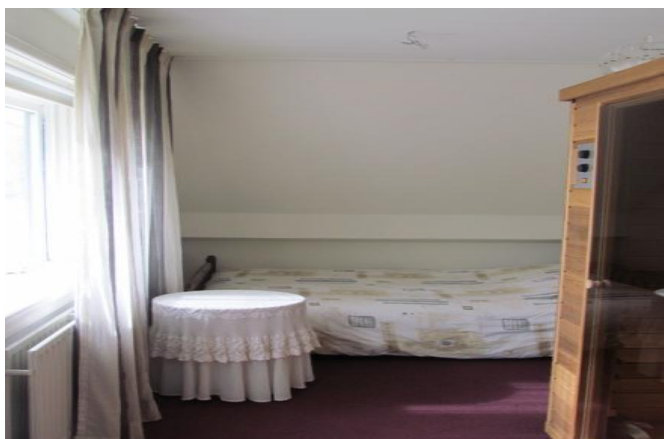
cc: Mrs. Yael Bourshtein - c/o Michal Scop
Mrs. Michal Scop - Hahistadrut 5, Givatayim 53573 - Israel
Mr. Joop Levy - Stichting Vrienden van Yad Vashem - G.vd Veenstraat 78, 1077 EK Amsterdam
Dr. Pinchas Bar-Efrat - Commission for the Designation of the Righteous, Jerusalem
Mr. Shaya Ben-Yehuda - International Relations Division, Yad Vashem
Mrs. Anne Dunkelgrun - Embassy of Israel, Buitenhof 47, 2513 AH Den Haag, tel
070-3760511, fax 0703760555

File #12196

בדרך כלל הטקס נערך בארץ ב"יד ושם", אך מפאת גילם המבוגר של הבנים טיטייה ואלף, הוחלט שהטקס ייערך בהולנד. לבקשתם, נערך הטקס בכנסייה בכפר "סנט יעקובי פרוחי" בנוכחות מוזמנים רבים:

נציגי השגרירות הישראלית בהולנד, נציגי "יד ושם", מקס לייזר ורעייתו, קורי ומיקה, בנותיהן של פרנץ והני חריטסן שעזרו מאוד לאמא במהלך בריחתה והסתרתה, כל בני משפחת דייקסטר, דוריתי ועמי עם טל, איתי ועמית. ואני עם קרן, עדי וגלי. נציגי העיתונות ההולנדית וצלם מקצועי תיעדו את האירוע כולו. בדרכנו לכנסייה נסענו לראות את בית ילדותם של משפחת דייקסטר. כשעצרנו סמוך לבית כדי לצלם, הזמינה אותנו בעלת הבית להיכנס לביתה כדי לראות ולצלם את הבית גם מבפנים. עלינו לחדר בו שהתה אמא ובו גרה עם אחותו של אלף, וממש ראינו את המקום בו עמדה מיטתה. זה היה ביקור מרגש ומטלטל.

החדר של אמא

הבית של משפחת דייקסטרה כפי שנראה כשאמא שהתה בו
חלון חדרה של אמא בקומה השנייה משמאל

דוריתי ואני ליד הבית

תמונות מאלבומה של משפחת דייקסטרה

Yael (Jo) with our pussy,
in the garden of Dijkstra

Yael (Lola) with a friend,

All photo's are dated June and July 1943

Yael Ekart
alias
Jo v.d. Steen

Max Arpels Lezer and Gerrit van Rees were 2 foster children of my uncle and aunt Ype Wetterauw and Baukje Wetterauw v.d.Wal. Max is a Dutch Jew, who discovered that Yael was still alive. It was also a big surprise, that we met Max again in the holocaust museum in Detroit (U.S.A.) in 2006. We hadn't seen him after the death of my uncle in 1980. My uncle and aunt had hided Max during the war.

House with smithy of D.T.Dijkstra
The 2 upper windows are of the
bedroom of Froukje and Yael

A view from the bedroom of Yael of our
neighbours across the street Oosteinde 71.

The village St. Jacobi parochie with in

Maartje Watze's v.d.Wal 20-1-1900/11-12-1974
Daughter of Vvatze Alef's v.d.Wal

Dirk Tjitte's Dijkstra 7-3-1896/22-3-1977
Son of Tjitte Jan's Dijkstra

Date photo March 1968

THE DIJKSTRA FAMILY JUNE 1948

עמי על רקע הכנסייה לפני טקס הענקת אות "חסידי אומות עולם"

משפחת דייקסטר, אלף ופיטייה, טיטייה ואלסקה בזמן הטקס

עמי נושא דברי ברכה ותודה

מקס לייזר שתרם רבות למציאתה של אמא
מספר על כך בהתרגשות רבה

אלף מברך

עדי מקבלת מידי אלף את תמונתה של אמא

נאומו של עמי בטקס "חסידי אומות העולם" בכנסייה

אורחים מכובדים ומשפחת דייקסטרה היקרה,
לצערי, חמותי יעל לא יכלה להצטרף לטקס הכל כך משמעותי בחייה
ובחינו.

יעל בת 89 ומצבה הבריאותי לא איפשר לה לעמוד בנסיעה הארוכה.
בתחילת דברי אני רוצה לצטט שתי פסקאות מהמכתבים של יעל
למשפחת דייקסטרה בזמן שהותה בפריז ועושה רושם שנכתבו במיוחד
למאורע זה.

הפסקה הראשונה היא ממכתב שכתבה יעל מתחנת הרכבת של פריז
כשהיא בדרכה לטולוז והשנייה מישראל.

30.03.1944 זהו מכתב ראשון ממרץ 1944 וזה מה שהיא כתבה:

"אני רוצה לספר לכם דבר נוסף. יש אפשרות די סבירה שתקרה לי
תאונה במהלך העבודה שלי. אם זה יקרה, אתם חייבים לדעת שהזמן
ששהיתי במחיצתכם לא היה לשוא. למדתי כל כך הרבה בזמן שגרת
אצלכם ומבחינתי זה היה חשוב מאד".

07.11.1946 מכתב שני מנובמבר 1946 :

"אין הרבה אנשים בעולם שמוכנים לסכן את חייהם למען הזולת ואני
מקווה שיום אחד תהיה הזדמנות למצוא את הדרך ולהשיב לכם ולו
במעט על הדברים הגדולים שעשיתם למעננו. אל תחשבו שנשכח אפילו
אם כרגע בני עמנו לא יכולים לעשות למענכם משהו בתמורה".
יעל עלתה לישראל בשנת 1946 עם החלטה נחושה לפתוח דף חדש
בחייה וכמו רבים מניצולי השואה בחרה שלא לומר דבר על שעבר עליה

בתקופת השואה. הדבר היחיד שידענו על יעל, שהיא הייתה חלק מהמחתרת ההולנדית שפעלה בפריז.

כבדנו את רצונה ולא שאלנו דבר.

עד לפני שנתיים לא שמענו את השם "משפחת דייקסטר" או את שם הכפר "סינט יעקובי פרוחי".

אתם יכולים לתאר לכם עד כמה התרגשנו כאשר קבלנו את הדוא"ל הראשון מאלף שם נכתב:

"יעל הוסתרה ע"י הורי בשנת 1943 אחרי שברחה מהגירוש של הנאצים."

הידיעה היתה כמו לקבל מתנה או יותר נכון כמו מפתח לכספת שהיתה בעולה 67 שנים.

אני רוצה לתאר בפניכם את ההתרשמות הראשונית ממשפחת דייקסטר כפי שמשתקף ממכתבו הראשון של אלף.

וכך הוא כתב: " אנחנו מעוניינים להגיע לחיפה ברכבת אבקש לדעת מה שם התחנה בתל אביב ובחיפה...?"

אלף, שהוריו המנוחים דירק ומרטייה סיכנו את חייהם וחיי משפחתם, אפילו לא שאל אם נוכל לפגוש אותם בשדה התעופה. (שכמובן זה מה שעשינו). מבחינתו זה אומר הרבה על משפחת דייקסטר.

על הצניעות והנכונות שלהם לתת ללא כוונה לקבל משהו בתמורה.

תודות להוריהם ולמעשיהם האמיצים יעל שרדה את תקופת השואה. היא עלתה לישראל ובנתה לעצמה חיים חדשים. נישאה לארנולד וביחד הקימו משפחה.

היא מוקפת באהבה ע"י שלושת ילדיה ומשפחותיהם. ליעל יש 8 נכדים ונין אחד. יעל עבדה שנים רבות כאחות, מקצוע שכה התאים לאישיותה ההומנית והאופטימיסטית והרצון התמידי לעזור לזולת ללא תמורה. אולי זה מה שהתכוונה במכתבה

" למדתי כל כך הרבה בזמן ששהיתי במחיצתכם...."

משפחת דייקסטרה, מקס לייזר היקרים וכל האנשים והארגונים שעזרו לכם, אנו מודים לכם מקרב לב על המאמץ הבלתי נלאה למצוא את יעל במשך זמן כה רב, ועל שהענקתם לנו את הזכות לפגוש אתכם באופן אישי ולהודות לכם.

אנחנו גאים שמדינת ישראל ומוסד "יד ושם" הכירו רשמית בדירק ומרטייה דייקסטרה.

הרשו לי לצטט פעם נוספת את המשפט בו פתחת:

"אל תחשבו שנשכח אפילו אם כרגע בני עמנו לא יכולים לעשות למענכם משהו בתמורה".

אנחנו מרגישים שכעת המעגל נסגר.

הרשו לי לסיים בסיפור קצר. כאשר אלף ופיטייה סיימו את ביקורם בישראל וטסו חזרה להולנד קצין הבטחון בשדה התעופה בן גוריון שאל אותם את השאלה השגרתית: " האם יש לכם משפחה בישראל?" הם השיבו: "כן, יש לנו משפחה".

וזו בדיוק הרגשתנו, שכעת יש לנו קרובי משפחה בהולנד והם

אנשים מאד מיוחדים.

בשם יעל וכל משפחתה אנו מודים לכם ולעולם לא נשכח אתכם.

Dear Honored Guests and Dear Dijkstra family.

Unfortunately, my grandmother (or mother in law) Yael can't join us today on the most significant ceremony in her and our lives. (Yael is 89 years old and is not in the best of health and therefore, was not able to travel here with us).

At the beginning of my speech, I would like to quote two paragraphs from Yael's letters which seem that were written especially for this event!

The first is from the Paris train station, on her way to Toulouse, and the second one is from Israel.

30.3.1944

I would also like to tell you something else. Of course it's quite possible, that I may have an accident during my job. If that happens, you must definitely not think that the time I lived with you had been for nothing. I have learned so much over there and with you, and also in another respect, this time has been very important for me.

7.11.1946

There are not many people in the world that risk their own life to save other people and I do hope that one day, there will be an opportunity to find a way to pay you a little bit back for all the

great things that you have done for us. Don't think that we shall ever forget, even if our people are not yet able to do something to thank you in return.

Yael came to Israel in 1946 with a decision to open a new page in her life and like many other Holocaust victims, she chose not to speak or tell anything about what happened to her during the war. The only thing we knew was that she was part of the Dutch underground group in the Netherland and in Paris. We respected her wishes, and didn't ask for more information. Until 2 years ago, we had never heard of the Dijkstra family or the village Sint Jacobi Parochie. You can imagine our shock when we received the first e-mail from Alef saying that "Yael had been hidden by my parents in 1943 after she escaped from deportation by the Nazi's".

It was like getting a present – or more like receiving a key to a safe which had been locked for 63 years!

Let me describe our first impression of the Dijkstra family which was reflected from Alef's first mail. Alef wrote "We would like to go by train to Haifa what is the name of the railway station in Tel Aviv and in Haifa...?" Alef, whose parents Dirk and Maartje risked their family life didn't even ask us to meet them in the airport (which we did of course). For us this says so much about Dijkstra family – their modesty and

readiness to give without any intention to get something back in return.

Due to your parents most courageous deeds, Yael survived the Holocaust. She made her way to Israel and made a new life for herself, married to Arnold and had a family. She is surrounded and loved by her children and their families. Yael now has 8 grandchildren and 1 great grandchild. She worked many years as a nurse, a profession so suitable to her character of optimism and humanity, and of course her wanting to always help others. Maybe this is what she meant when she wrote in her letter "I have learned so much over there and with you"...

Dear Dijkstra family, Dear Max Lezer and all the other people and organizations who helped you, we sincerely thank you from the bottom of our heart for your relentless searched for Yael for such long time, and gave us the great privilege to meet you and personally thank you.

We are very pleased and proud that the State of Israel and Yad Vashem are officially awarding the title of "Righteous Among the Nations" to your late parents Dirk and Maartje Dijkstra . It's a great honor that they wholeheartedly deserve without any doubt.

Let me quote once again the same sentence I began with: Don't think that we shall ever forget, even if our people are not yet able to do something to thank you in return.

Well, now we feel that the circle is closed.

Let me end with a little story. When Alef and Pietje finished their visit in Israel and traveled back to the Netherlands, the security officers in the Ben Gurion airport asked them the routine question "do you have family in Israel?" they answered "Yes, now we have!" and that is exactly our feeling – that we now have a family in Holland, and they are extremely special people.

In the name of Yael and her entire family, we thank you, and will never forget you.

המשפחה המאוחדת: משפחות דייקסטרה, סקופ, יקר

סיפורה של אמא יעל - יוהאנה ברננדינה ואן דר סטיין

אלה קורותיה של אמא יעל או כפי שנקראה אז: יוהאנה ברננדינה ואן דר סטיין. כזכור אמא למדה להיות אחות באפלדורן בוש. כאשר חבריה מאפלדורן בוש נשלחו לאושוויץ, אמא הצליחה להתחמק מהמשלוח. היא חברה לאנשי המחתרת אשר העבירוה לכפר "סנט יעקובי פרוחי". אמא הגיעה לכפר בחודש מאי 1943, את פניה קיבל הכומר המקומי אשר הכיר את זהותה האמיתית. הכומר העניק לאמא תעודת זהות חדשה, של נערה הולנדית ומאותו יום נשאה אמא יעל את שמה החדש: יוהאנה ברננדינה ואן דר סטיין. עם הזהות החדשה העביר הכומר את אמא לביתם של בני משפחת דייקסטרה. אבי המשפחה היה נפח ובבית התגוררו גם אשתו ושלושת ילדיהם. בת ושני בנים. אמא שוכנה בקומה העליונה בחדר משותף עם הבת FROUKJE. בכל יום ראשון, יחד עם המשפחה הלכה אמא לכנסייה. שם הכומר היה קורץ לה בעיניו כאומר: "סודך שמור עימי." כולם חשבו שהיא בת המשפחה. החברים מהמחתרת נהגו לבקר את אמא מידי שבוע. אמא שהתה בבית משפחת דייקסטרה כשמונה חודשים. מחודש מאי 1943 ועד 11 בדצמבר 1943. אבי המשפחה הציע לה להישאר ככל שתצטרך, אך בשלב מסוים הגיע ציפי פרנקל שהיה חברה של אמא, וגייס אותה למחתרת ההולנדית. אמא שהבינה שאין לה מה להפסיד, החליטה להצטרף למחתרת ולסייע בכל אשר תוכל. בשלב הזה, היא התבקשה על ידי המחתרת לעבור לפריז ולעסוק בזיוף תעודות ומסמכים ובהברחת צעירים יהודים, דרך הפירנאים לספרד ומשם לארץ. מאות אנשים חייבים לאמא את חייהם.

עדויות שניגבו מפיה של אמא – התרגום נאמן למקור

עדות: אפריל 1956 – ארכיון "בית לוחמי הגטאות" (כאמור,

התרגום כלשון הנאמר)

תאור כללי:

הייתה בצרפת יחד עם Paula, Hirsch, Widmuller, Kort ואחרים.
נעצרה ע"י הגסטפו וישבה עם החברים הנ"ל בכלא.

עדה חשובה.

פרטים אישיים:

יעל בורשטיין/ לולי אקרהרד

נולדה בווינה ב 22.09.23

אוסטריה

(אזרחות) אוסטרית 1939 אוסטרית

1941 ללא

הועברה ע"י החלוצ' להולנד בדצמבר 1938 ל Workdrop

ליברלית

בי"ס תיכון

הכשרה ב WieringenWerkdrop עד סוף 1938

אחות

(אחר)

נישאה ב 1952, שני ילדים: מיכל נולדה באוקטובר 1952, ג

באוקטובר 1954

בין התאריכים: מאי 1940 – יוני 1941 :

הכשרה ב WerkdropWieringen

"חשבתי שלא יקרה לנו הרבה. הסיבה הייתה, שאנחנו באוסטריה לא לקחנו כל כך ברצינות את רדיפת היהודים בגרמניה."
עבודת תרבות מסודרת. היו 2 קבוצות: האחת ציונית והשנייה לא ציונית.

היו כ- 300 איש.

בהתחלה לא היה לי קשר ל "JoodseRaad"

הגעתי יחד עם החברים של Werkdrop, שהגרמנים עיכבו, לאמסטרדם במרץ 1941.

יוני 1941 – יולי 1942

שהות אצל משפחה יהודית באמסטרדם כעוזרת משק בית.

"בסוף 1941 הלכתי ל Apeldoornsche Bosch המרכז לריפוי עצבים, כמטפלת".

"היה טרנספורט מ Apeldoornsche Bosch לגרמניה".

"שמעתי מציפי פרנקל כמה דברים על החלוץ שאז התחיל את פעילותו.

יעל באפלדורן בוש עם הטלאי הצהוב

Yael (Jo) ill on bed with 3 colleague friends.
On the right side Grete.

מיולי 1942

חותמת הסגר ע"י StickingJoodscheArbeit

מאוחר יותר J.D.C.

עבודה באמסטרדם.

החלוץ, ציפי, אשר, הרי.

"לא רציתי לרדת למחתרת וחשבתי שאם כולם הולכים לטרנספורט, גם אני צריכה ללכת. מאוחר יותר שכנע אותי ציפי בכל זאת לרדת למחתרת."

ב"החלוץ"

ירידה למחתרת בעזרת החלוץ.

"חשבנו ששולחים את החברים לעבודה בגרמניה."

"באותו זמן הייתי בצרפת."

"היה ידוע Theresienstadt ו Bergen – Belsen Lager היו מחנות שבהם תנאי המחיה ליהודים היו טובים יותר. את האמת שמעתי רק אחרי המלחמה."

"כשראיתי כמה יהודים נשלחים בטרנספורט, רציתי לרדת למחתרת. היינו יחד כחברים באמסטרדם ו Karde, Fransschelaan לעיתים רחוקות באתי לבית החלוץ ב Tolstraat.

"בערך במאי 1943, ביום שבו הגרמנים פינו את יושבי המרכז לעצבים ב Apeldoornsche Bosch חזרתי לשם."

"בתחנת הרכבת עיכבו אותי אנשים ואז חזרתי מיד לאמסטרדם. שם עבדתי כמטפלת (פרטי) וגרתי בבית WieringerPlantage.

כשעצרו שם את החברים לא הייתי בבית. (חשבנו שהחברים ב
Chawerim der Franssche מוגנים על ידי חותמת הסגר).

זמן קצר אחר כך ירדתי למחתרת.

הרי, אשר ולורה שכנעו אותי. לורה הביאה אותי ל Friesland לאחר
שציידה אותי בתעודת מעבר מזוייפת היטב. ל Sant

Johannesparochie קרוב לLeeuwar.

ההולנדית הגרועה שלי לא בלטה שם, כי כולם דברו פריזית.

בגלל שהמראה החיצוני שלי לא הסגיר את יהדותי, נחשבתי לטיפוס
הולנדי. נשארתי שם שבעה חודשים. היו שם 3 ילדים בעלי "נפש
מסכנה", תנאי עוני, שילמו עבורי מעט מאד. האנשים היו פשוטים,
קתולים אדוקים ועזרו מתוך אהבת אדם.

הכומר המקומי דאג למקום וקיבלו אותי בצורה נעימה מאד. עבדתי
במשק בית ויצאתי לרחוב בחופשיות.

הרי, אשר ולורה ביקרו אותי. פגשתי פעם את ציפי ב Leeuwarden
שאמר כי עלי לעבור לצרפת. הייתי מוכנה לעבור מיד, כי כבר לא
רציתי להיות לבד.

נסעתי תחילה ל Frans Gerritzen, שם פגשתי הרבה חברים כמו
נורברט, פאולה.

הבית של Frans והפעילות והעזרה שלו למעננו עשו עלי רושם רב.

גם הטיפול שלו ושל Henny ב Norbert החולה שעבורו נבנה מחבוא
מיוחד.

פגשתי שם גם את בוב Dientje שבעזרת ההולנדים לארגון שלנו דאגו
לניירות רבים שהיו אצל Frans.

אז לקחתי על עצמי לעזור אם יידרש. במחשבה הזאת נסעתי לצרפת. כן. בינואר 1944 העביר אותי מקס את הגבול הירוק, יחד עם עוד חברה לבלגיה.

הגענו לפריז, שם קבלתי חדר קטן במלון. פגשתי את Kurt Reilinger ואת Ernst ו Willi. מאוחר יותר את Betty ופגשתי גם את ציפי עם עוד חבר Hans Ehrlich שסיפק לנו תלושי מזון וכל מיני מסמכים גרמניים שגנב, כי הוא עבד כהולנדי ב Wehrmacht.

בזמן הזה החלה להתרכז העבודה על המשלוח של החברים לספרד. (עד אז היה משלוח אחד, שנאלץ לחזור כי מורה הדרך נורה).

הגיעו כל הזמן חברים מהולנד, שהיה צריך לדאוג להם בפריז, לפני שנשלחו הלאה לטולוז כדי לעבור מעבר לפירנאים. אנחנו דאגנו לתלושי מזון, מסמכים, חדרים, כסף, ביגוד וכו'.

לרוב ידענו כמה חברים צריכים להגיע.

Kurt הפקיד יום אחד מזוודה עם מסמכים לשמירה בתחנת הרכבת ונתן לי את הקבלה והמפתח.

ישבנו בדיון עם כל המסמכים האפשריים על השולחן. מישהו מילא טפסים במכונת הכתיבה.

שמענו דפיקה על הדלת, פתחנו וארבעה אנשי גסטפו באזרחי הופיעו עם אקדחים שלופים. הם ערכו חיפוש בכל החדר. הם מצאו את כל הניירות וגם את המפתח למזוודה. כך נפל הכל לידי הגסטפו!

אסרו אותנו, אבל יכולנו להחליט שלא נגלה כלום ולמשוך את החיפוש כמה שיותר.

הם חשבו שאנחנו עובדים הולנדים, לפי המסמכים שקורט היה צריך למלא.

לא נמצאו שמות או כתובות. לא ידענו איך נפלה הכתובת שלי לידי הגסטפו.

אחר כך נודע לנו שאצל אחד החברים שעבר את הגבול לשווייץ ונעצר, נמצאה כתובתי.

הביאו אותנו לכלא הפוליטי ב Fresnes (פריז).

חקרו אותנו כל הזמן ביחידות. המשטרה חשבה שהיה לנו קשר עם אנשים רבים,

אבל לא חשבו אותנו ליהודים. היכו אותנו בחקירות. כולם החזיקו מעמד ורק כשאיימו לירות בנו וידעו את שמותנו האמיתיים.

בכלא יכולתי לתקשר עם החברים בעיקר בסימנים. החקירות נמשכו שלושה חודשים.

הגרמנים חשבו שאנחנו מרגלים לטובת האנגלים. וחברים ברשת ריגול גדולה.

אחרי 3 חודשים נודע לי מאישה שהובאה לתא, שהגסטפו יודע את מעשינו האמיתיים ואת שמותינו. היא הייתה בחקירה יחד עם Ernst כאשר זה נודע.

למחרת, בנסיעה לחקירה הודיע לנו Kurt שגם Paula ו Max נעצרו! זה היה בעקבות שיחות עם מישהו שהבטיח לחלץ אותנו, אבל הוא הקליט את השיחות וגילה.

בינתיים באה פלישת בנות הברית. ב- 8 באוגוסט שלחו אותנו ל Tourney, המחנה היהודי בצרפת. הבחורים בנפרד. שם נפגשנו שוב.

בסוף אוגוסט נשלחו שני משלוחים לגרמניה. במשלוחים אלה היו
Paula, Kurt, Willy, Ernst, Zippi.
אני ו Susi נשארו. כמה ימים מאוחר יותר נסוגו הגרמנים ואותנו
שיחררו.

Ad Linnewiel הגיע עם מכונית ולקח אותנו איתו במכונית של ה
Maquis. ניסינו לנסוע ברכבת בעקבות החברים אבל ללא הצלחה.
הערה: Ernst היה תמיד חביב ועזר בכך רבות לחברים. הוא היה איש
הקשר עם אנשי Kurt Maquis. היה בין הבודדים שהיה על המשמרת
שבמקרה שמישהו ייעצר, הוא לא יגלה מיד הכל."

מרכז המחתרת בפריס

מתוך הספר "המחתרת החלוצית בהולנד הכבושה" בית לוחמי
הגיטאות, הוצ' הקיבוץ המאוחד

קיבלתי הודעה מציפי, כי יש תכנית להעבירני לצרפת. לצורך זה
נסעתי תחילה אל ביתו של פראנס חריטסן בהארלם. פגשתי שם
חברים יהודים ולא יהודים שפעלו בארגונו, והתרשמתי עמוקות.
לראשונה נתגלו לי ממדי הפעולה של הארגון. אותה שעה גמרתי
אומר בנפשי לעזור גם אני, ככל שיידרש, ומתוך כוונה זו יצאתי
לצרפת.

בינואר 1944 העביר מאכס וינדמילר אותי ועוד חברה לבלגיה,
ומשם לצרפת. את שני הגבולות חצינו ברגל. בפריס שכרתי חדר
במלון קטן. נפגשתי עם קורט רייילינגר וארנסט הירש, שריכזו את
הפעולה, וכן עם בטי בריין, ציפי פרנקל והאנס ארליך, שסיפק לנו

כרטיסי מזון והצליח לגנוב מסמכים גרמניים שונים, שכן עבד אצל הוורמאכט בתור הולנדי. בימים ההם החלו להעביר קבוצות חברים לספרד. קבוצה אחת כבר יצאה, אך נאלצה לחזור מפני שמורה הדרך שלהם נורה.

בדרכם מהולנד לפירנאים עברו החברים את פריס, ואנו סיפקנו להם כרטיסי מזון, תעודות, מגורים, כסף, בגדים וכיוצא באלה. על-פי-רוב ידענו מראש את מספר החברים שיגיעו. מפריס היו נשלחים לטולוז.

במרוצת הזמן הוחלט להטיל על הבחורות את הושטת העזרה הישירה לבחורים ואת עבודת הקשר. הפעולה נעשתה על ידי בטי בריין, מטה לנדא, פאולה קאופמן (שהתחילה לפעול אחרי שנתפסנו). פריצי אוקלאדק עבדה בבית דפוס גרמני וגנבה משם תעודות רבות. היו בידינו חותמות מזויפות.

ההתיעצויות נערכו בקביעות בחדרי, ובו גם הוחבאו כל התעודות, מכונת הכתיבה ואפילו האקדח שקיבלנו מידי ה"א.ז.". מן הראוי לציין, שלא עסקנו בהתנגדות פעילה לגרמנים, בהברחת נשק או בריגול, ולא שאפנו לכך. דעתנו היתה נתונה אך ורק להצלת החברים, ובמאוחר יותר – להצלת חוג רחב יותר של יהודים.

כפעם בפעם הופנו אלינו תביעות, אשר קורט טרח תמיד להתחמק מפניהן. במקרים מעטים בלבד נאלצנו לגמו ל"א.ז.". מידה כנגד מידה, ולעזור להם במשימות מיוחדות, כגון שליחתו של ציפי פרנקל לאיטליה.

בפרס זכינו להרגשת חירות ובטחון, וכן נהנינו מחיי חברה. את החברים שעברו בעיר הבאנו לאופרה, לתיאטרון, לקולנוע וכדומה, ואכלנו איתם במסעדות.

מטעמי בטחון היו הבחורים הפעילים מחליפים תכופות את חזריהם. טרחנו לשלוח את החברים לדרכם במהירות המרבית, ולפעמים עשינו לילות כימים בעבודה. תוך מחצית השנה בה פעלנו, עזרנו לחברים רבים. כסף השגנו מהולנד, מן המאקי היהודית בצרפת, ומשכר עבודתם של החברים.

באחד הימים מסר קורט ריילינגר מזוודה מלאה מסמכים ותעודות לשמירה בתחנת הרכבת, ואת תעודת ההפקדה והמפתח מסר לי. ישבנו כולנו בחדרי, ואחד החברים מילא שמות בטפסים במכונת כתיבה. לפתע הקישו על הדלת. פתחנו. הופיעו ארבעה סוכני גסטאפו בלבוש אזרחי, ואקדחיהם שלופים.

הם חיפשו בחדר, מצאו את כל המסמכים וכן את תעודת ההפקדה של המזוודה. נאסרנו, אך עלה בידינו להידבר שלא לגלות מאומה, לטעון שהננו פועלים הולנדים, והמסמכים הם רשיונותינו. הם לא מצאו כל שמות וכתובות.

אותה שעה נסתר מבינתנו, כיצד נפלה כתובתי בידי הגסטאפו. לימים נתברר, שאחד החברים שלנו שנשלח לשווייץ נתפס בגבול, ובשעת החיפוש בכליו נמצאה הכתובת.

הושלכנו לבית הסוהר בפרן FRESNES ונחקרנו בלי הרף, תמיד ביחידות. המשטרה שיערה שאנחנו קשורים באנשים רבים, אך

תחילה לא העלו על הדעת שיהודים אנו. בשעת החקירה הוכינו עונינו, אך עמדנו בכך גם כשאיימו לירות בנו.

בבית הסוהר קשרתי מגע עם החברים על ידי סימנים שונים, אך יכולנו להידבר רק בקושי רב. חקירתנו נמשכה שלושה חודשים. הגרמנים היו סבורים שאנו מרגלים למען אנגליה ושייכים לרשת ריגול גדולה.

כעבור שלושה חודשים נודע לי מפי אישה שהובאה לתאי, כי אנשי הגסטאפו יודעים את שמותינו ואת פעילותינו הממשית. היא היתה נוכחת שעה שארנסט הירש נשבר בחקירה. למחרת הודיע לנו קורט, בשעת הנסיעה לחקירה, כי גם פאולה ומאכס נתפסו. בגד בהם סוכן שהבטיח להוציאנו לחופשי, אך הקליט את שיחותיהם עמו.

בינתיים התחילה הפלישה של בנות הברית. ב-8 באוגוסט שילחנו לדראנסי. במחנה חידשנו את הקשר בינינו.

בשלהי אוגוסט נשלחו שני טרנספורטים לגרמניה. סוזי ואני נשארנו בדראנסי. כעבור ימים אחדים נסוגו הגרמנים ואנו יצאנו לחפשי. הגיע אד לינויל במכונית של המאקי, והסיע אותנו. ניסינו לעקוב אחרי הרכבת בה הוסעו חברינו, אך הדבר לא עלה בידינו.

יעל (לולי) אקהרט-בורשטיין

הסקרנות משתלמת

הסקרנות ללמוד אודות קורותיה של אמא ועברה, לא הרפו ממני. כפי שלמדתי מקריאה בספרים, חברי המחותרת ואמא עסקו בהכנת תעודות מזויפות וכל החדר היה מלא מסמכים, חותמות מזויפות, מכונת כתיבה בה הדפיסו את התעודות וכו'.

באחד הימים נשמעה דפיקה בדלת ולחדר התפרצו 4 חיילי גסטאפו ועצרו את כולם.

במאי 2014, ימים ספורים לפני מותה של אמא, טיילנו בפריס, רפי ואני עם בני וכלתי, ערן ואורית.

הרגשתי שאני חייבת לסגור מעגל ולנסות למצוא את המלון בו נתפסה אמא עם חבריה למחתרת, בעת שעסקו בזיוף מסמכים.

מצאתי בספרים את שם המלון ואת כתובתו ברובע מונמרטר וקיוויטי שאכן זה המלון המדובר.

צעדנו ברגל בחום כבד זמן רב, עד שמצאנו את הכתובת:

HOTEL VERSIGNY. 31 RUE LETORT

ולפתענו המלון נמצא במקום ועדיין מתפקד. התחלנו לצלם מבחוץ, כשלפתע יצא מנהל המלון ושאל לפשר מעשינו. סיפרתי לו מה ארע פה בשנת 1944, בעת המלחמה ומייד הכניס אותנו פנימה בהתרגשות עצומה, גם שלו וגם שלנו. רגלי רעדו כשעלינו במדרגות העץ הישנות ואחר כך כשצעדנו במסדרונות בין החדרים.

עד שהגענו לחדר שלמיטב הבנתנו היה כנראה, חדרה של אמא.

בידיים רועדות, חנוקים מדמעות ומהתרגשות, צילמנו כל פינה בחדר ובמלון.

מיד שלחתי לעמי את התמונות והוא רץ להראותן לאמא. היא הביטה בהן כלא מבינה ולא הגיבה.

לצערי, בדיעבד הסתבר שהיו אלה ימי חייה האחרונים. למחרת היום היא איבדה את הכרתה ולא התעוררה יותר. כאילו הרגישה גם היא שנסגר מעגל חשוב בחייה והיא יכולה להסתלק מן העולם.

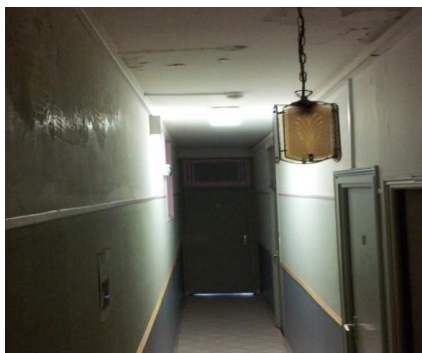
המלון בפריס בו נתפסה אמא

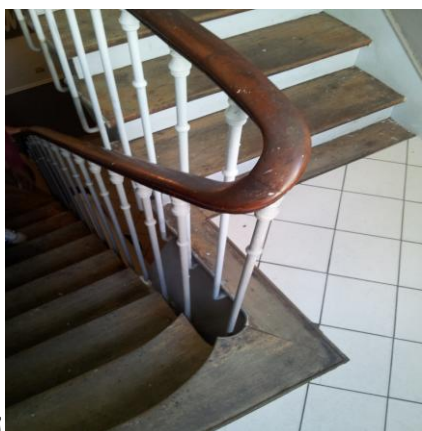
הכניסה למלון

המסדרון וחדרה של אמא

המדרגות המובילות לחדר

עלייה במרץ 1946. באנייה "תל חי"

מבשרך אל תחלם
חשב את שבות יריבך'
הנחיים בלקרור ולרחוק'
המוטע בכל זרע ה'

היום עומדים לשחרר
ממחזה שלילי 120 איש
מאזניה "ויבגיש" שבאו
ביום ג' לערב.

יבוא רבוק ויגור עמוס ויבוא עמוס ויבוא עמוס ויבוא עמוס
יבוא עמוס ויבוא עמוס ויבוא עמוס ויבוא עמוס
יבוא עמוס ויבוא עמוס ויבוא עמוס ויבוא עמוס
יבוא עמוס ויבוא עמוס ויבוא עמוס ויבוא עמוס

הוצאה לאור
מיוחדת

אלה הנה

ברוכים הבאים!

733 מעפילי "תל-חי"

- 1. אביש ברוך
- 2. אביש ברוך
- 3. אביש ברוך
- 4. אביש ברוך
- 5. אביש ברוך
- 6. אביש ברוך
- 7. אביש ברוך
- 8. אביש ברוך
- 9. אביש ברוך
- 10. אביש ברוך
- 11. אביש ברוך
- 12. אביש ברוך
- 13. אביש ברוך
- 14. אביש ברוך
- 15. אביש ברוך
- 16. אביש ברוך
- 17. אביש ברוך
- 18. אביש ברוך
- 19. אביש ברוך
- 20. אביש ברוך
- 21. אביש ברוך
- 22. אביש ברוך
- 23. אביש ברוך
- 24. אביש ברוך
- 25. אביש ברוך
- 26. אביש ברוך
- 27. אביש ברוך
- 28. אביש ברוך
- 29. אביש ברוך
- 30. אביש ברוך
- 31. אביש ברוך
- 32. אביש ברוך
- 33. אביש ברוך
- 34. אביש ברוך
- 35. אביש ברוך
- 36. אביש ברוך
- 37. אביש ברוך
- 38. אביש ברוך
- 39. אביש ברוך
- 40. אביש ברוך
- 41. אביש ברוך
- 42. אביש ברוך
- 43. אביש ברוך
- 44. אביש ברוך
- 45. אביש ברוך
- 46. אביש ברוך
- 47. אביש ברוך
- 48. אביש ברוך
- 49. אביש ברוך
- 50. אביש ברוך
- 51. אביש ברוך
- 52. אביש ברוך
- 53. אביש ברוך
- 54. אביש ברוך
- 55. אביש ברוך
- 56. אביש ברוך
- 57. אביש ברוך
- 58. אביש ברוך
- 59. אביש ברוך
- 60. אביש ברוך
- 61. אביש ברוך
- 62. אביש ברוך
- 63. אביש ברוך
- 64. אביש ברוך
- 65. אביש ברוך
- 66. אביש ברוך
- 67. אביש ברוך
- 68. אביש ברוך
- 69. אביש ברוך
- 70. אביש ברוך
- 71. אביש ברוך
- 72. אביש ברוך
- 73. אביש ברוך
- 74. אביש ברוך
- 75. אביש ברוך
- 76. אביש ברוך
- 77. אביש ברוך
- 78. אביש ברוך
- 79. אביש ברוך
- 80. אביש ברוך
- 81. אביש ברוך
- 82. אביש ברוך
- 83. אביש ברוך
- 84. אביש ברוך
- 85. אביש ברוך
- 86. אביש ברוך
- 87. אביש ברוך
- 88. אביש ברוך
- 89. אביש ברוך
- 90. אביש ברוך
- 91. אביש ברוך
- 92. אביש ברוך
- 93. אביש ברוך
- 94. אביש ברוך
- 95. אביש ברוך
- 96. אביש ברוך
- 97. אביש ברוך
- 98. אביש ברוך
- 99. אביש ברוך
- 100. אביש ברוך

אניית המעפילים "תל-חי" שנתמטת ביום ד' במאמר במרקס
הובאה ביום ה' בבוקר לנמל חיפה. על תרו המסנה הנמטת הולך
העברי בצי הולך הברזי ועל ספי המנהיג הנמטת השם "תל-חי".
המעפילים היו ביום ה' זרם המעפילים באניה הקטנה - בת מסה
סוף כת קבולת - הדתה אצותה אך וכלי קבולת המעפילים באותה.
בת הבאים לקבל את ספי המעפילים היתה רבה התרגשות
למראה סאת העברים והעזרת. שמתהם שמתהם לכל המעפיל
שבו לרובע לחיות מולדת.

בגד הולך לחיות עיר ולבני הצעירים והעובד. לרבות משפחת
מזורים. למחנה העזרת. כי נבצרים עזרים מעפילים. אנדרת. וליבדיק
שעלו ביום ג'.

ביום ג' שבו פרו המעפילים. עתה המעפיל רב והעזרת כמה ועזר יתן
כבוד. והמעפילים שילח המעפיל לרוב מוטע מעפילים. לטען העזרת
שמתהם ארץ מרובה של המעפיל רב במשפחותיהם. מ-מקום ל-למשל
ר-המעפיל. והמעפיל. כי אבי יתן. והמעפילים. מר-המעפיל. כי אביהם
א-אביהם. הולך. והמעפיל. ג-המעפיל. לטען. להמעפיל.

מרסי, מרץ 1946, לפני העלייה לארץ

הקמת משפחה בארץ ישראל

את אבא, סבא ארנולדי, הכירה אמא בעת עבודתה כאחות בבית החולים תל השומר במחלקת שיקום (ביתן 19 – כפי שנהגה להזכיר לנו לעיתים קרובות בילדותינו).

היה זה לאחר מלחמת השחרור, כאשר בא לבקר את חייליו הפצועים ששכבו אצלה במחלקה.

אבא היה גרוש ואב לבן, אורי אשר חי אצל משפחה מאמצת בקיבוץ מעברות.

אבא ואמא נישאו ברבנות בנתניה ב 15 לינואר 1952, ובאוקטובר אותה שנה נולדתי אני, בתם הבכורה.

באוקטובר 1954 נולד אחי גדי ובמרץ 1960 נולדה אחותנו הקטנה דוריתי.

אבא ואמא גידלו משפחה לתפארת וזכו לשמונה נכדים ולנינים. אבא, לצערי, לא זכה להכיר את ניניו, אבל אמא הספיקה להכיר את שקד, נכדי הבכור אותו אהבה אהבת נפש ולעיתים קרובות ביקשה שיביאו אותו לבקרה.

ממש לפני מותה כשמצבה הבריאותי היה מאד לא טוב, הספיקו קרן עדי וערן לבשר לה שעומדים להיוולד לה עוד 3 נינים בקרוב.

אני מקווה שקלטה את הבשורות המשמחות האלה.

רפי ואני נישאנו בספטמבר 1976 ונולדו לנו 4 ילדים. קרן, ערן, עדי וגלי. אנחנו סבא וסבתא גאים מאוד לשקד, לביא, תמר ונועם ונמשיך להיות לכל נכדינו ונכדותינו הבאים.

דוריתי ועמי נישאו במאי 1985 ונולדו להם 3 בנים מקסימים. טל, איתי ועמית. והם סבא וסבתא אוהבים לעודד המקסים.

גדי נישא לטוני ונולדה להם בת – אור.

במשך כל השנים כאשר ניסינו לדובב את אמא בשאלות ובבקשות לשמוע את סיפור חייה, תשובתה היתה: "בשביל מה לדבר ולזכור את הדברים הרעים, כאשר יש לנו משפחה כל כך שמחה עליזה ואוהבת"? תמיד אמרה ש"הנצחון שלי הוא שהצלחתי להקים משפחה חמה ואוהבת".

כאילו ביקשה לשכוח את העבר.

אמא ואבא בשנותיהם היפות

רשימת החברים היהודים, הפעילים המרכזיים במחתרת חלוצית
בהולנד"

אלי ואטרמן

אלפרד (ציפי) פרנקל*

ארנסט הירש – "וילי"*

בטי שטרן – בריטס*

גדעון דרך

יכין סימון – "שושו"

יוסף (אד) לינויל

לורה דורלכר

לורה זיסקינד – צימלס

לטי רודלסהיים – בן-חלד

יעל (לולי) אקהרט-בורשטיין*

מאכס וינדמילר "כור"*

מטה לנדא-רוטלר*

מנחם פינקהוף

מרים ואטרמן – פינקהוף

נפתלי (הרי) אשר

נורברט קליין

עליזה- אלזה בירנבאום-מנדלכאום

פאולה קאופמן – ולד*

קורט האנמן

קורט ולטר

קורט ריילינגר – "נאנו"

שושנה ליטן

* - עיקר פעולתו/ה בצרפת הכבושה תוך שיתוף פעולה עם מחתרת
ה"מאקי" המקומית.

מכתביה של אמא יעל למשפחת דייקסטרה

אמסטרדם, 11.12.43
תחנת הרכבת המרכזית

משפחת דייקסטרה היקרה,

אני רוצה לבשר לכם שלפני כשעה הגעתי לכאן והכל בסדר.
הנסיעה ענתה על כל הציפיות והייתה מאוד נוחה. הדרכים לא היו
עמוסות כלל.

למרבה הצער שמעתי, שלא בטוח שמחר אוכל להתחיל את עבודתי.
כמובן שזוהי אכזבה עבורי,
אבל עלי לחכות בסבלנות.

תשמעו ממני בקרוב,
שלכם יוהנה.

Beste familie Dykstra! Ik wil u
 alleen watigjes vertellen dat ik
 een heel geleeden hier goed van
 gekomen ben. De reis viel me
 erg mee, het was echt gezellig
 en heel veel niet drinke. Ik kan
 herde ik hier dat het niet heel
 maar het is is of ik morgen
 met mijn werk al beginnen
 kan, dat me natuurlijk erg

tegenvalt.
 Maar ik moet
 maar er inprachten
 u hoort heel
 gaar voor van
 me.

De beste groeten

Ja.

afz.

J. Dykstra

Groningen

de jae. parochie

Postenrol 71

Friesland.

אמסטרדם 13.12.43

משפחת דייקסטרה היקרים,

וודאי אתם מופתעים שאני כותבת שוב. עדיין לצערי לא התחלתי את עבודתי החדשה. זה מאוד מאכזב, אך אין אפשרות אחרת.

ראשית, ברצוני להודות לכם מאד על השהייה בביתכם. אתם תאשימו אותי שבתחילה לא הרגשתי כמו בבית. זה בגלל הטבע שלי או אולי בגלל הדרך בה חונכתי. אבל לאחר מכן באמת הרגשתי כמו בבית. כמה זה היה חשוב לבריאותי, שזה כמובן הדבר החשוב ביותר שעליו אני רוצה להודות לכם.

מה נשמע בבית? אני מצרפת לאלף 3 קופסאות גפרורים, מקווה שלא יישברו.

בינתיים אני עוזרת פה לחברה. כל היום אני עסוקה והולכת לישון מאוחר מאד.

לא מוצא חן בעיניי שאני עדיין נמצאת פה. מקווה שבסוף השבוע אוכל להתחיל בעבודתי.

אתם בוודאי מבינים שההמתנה פה אינה נעימה.

למרבה המזל אני יכולה לעזור פה קצת.

כרגע קיבלתי 2 בולים משוויץ, אותם אצרף למכתב זה.

זה הכל להיום. כאשר יתאפשר תשמעו ממני יותר.

איחולים לכולם,

ג'ו.

כתבתי עם עפרון מכיוון שנייר זה אינו עמיד לדיו. בבקשה, אל תצחקו
מהשגיאות שלי, אתם יודעים שאני לא כל כך טובה בכתיבה.

Amsterdam, de 12/II 1943.

Goede familie! Gestreekt is het verbaard
van zijn dat ik al over van die schryf chaar
beland ben ik nog niet op mijn inname
gebruik begonnen. Het is me wel erg tegen
gefallen, maar ik was niet anders mogelijk.

Hoewel wil ik U nog een hartelyk
bedanken voor de goede tyd die ik
in de brief mocht blyven. Het ik in
het begin ge vermenig van moet U my
niet waltlyk nemen, dat ligt in mijn
niet om of misschien ook in mijn op-
reuning. Maar later heb ik me een klein
gevoel. Van hoe belangrijk het voor mijn
gezondheid geweest is; dat is natuurlijk het
aanmelden van ik U voor danken wil.

Wie zegt het by U thuis? De leg
die menne knieën merken ook dat
in de brief, ik hoop dat ge niet sterk gaen.

Tusschen help ik hier by mijn
mieren. Ik ben in de hele draag bezig
en ook met het op tege van bed gaen
in het afgelopen, het wordt alltyd ing
hand. Ik vind het wel eenze overkend
dat ik nog hier moet blyven, maar ik
hoop toch dat ik eind vol in de week af myn

הארלם 22.12.43

משפחת דייקסטרה היקרה,

עכשיו כבר שבועיים מאז שעזבתי אתכם ועדיין לא התחלתי במקום החדש.

מה נשמע בבית? האם כולם בריאים? מה שלום החתולה? האם החינוך שלה כבר משפיע והאם היא השתנתה כבר?

אני פה עם חברים ועם עוד בחורה. אנחנו מאד עסוקים בשמירה על משק הבית כל היום. יש פה שני ילדים קטנים בני שנה וחצי וזה מספק עבודה רבה. אבל זה טוב כי לפחות אין זמן לחשוב על כל מיני דברים. נחמד לנו כאן אבל אני מקווה לעבור כמה שיותר מהר, מכיוון שלבריאותי לא טוב לגור בעיר הגדולה. (הערה - ליהודים עדיף לא לגור בעיר הגדולה - את זה לא יכלה לכתוב במפורש). ביום שהגעתי לאמסטרדם, לאיש שהיה אמור להעביר אותי לבוס החדש, קרתה תאונה. (הערה - הכוונה לאנשי המחתרת ההולנדית. כנראה התאונה פירושה מעצר).

אני מקווה שזה לא יקח זמן רב. בכל אופן זה היה מאד מאכזב עבורי.

מה אתם אומרים על הדפסה במכונת כתיבה? רמה גבוהה, נכון? המכונה נמצאת פה והיות שלא השתמשתי זמן רב במכונת הכתיבה, עלי לתרגל.

מצבי הפיזי מאפשר לי ללכת. לרב אני הולכת בערבים.

במשך היום יש לעיתים קרובות אזעקות מפני הפצצות מהאוויר, לפעמים אפילו לכמה שעות. ו

אז כמובן אסור לצאת החוצה. כמובן שלא שקט פה כמו שהיה אצלכם.

הבית כאן מאוד פעיל. יש הרבה מבקרים בנוסף לילדים הקטנים.

אני צריכה להפסיק כי כבר 2:00 בלילה ומאד מאוחר.

ברכות לכולכם לחג (חג המולד)

תשמעו ממני בקרוב, מכאן או מהמקום החדש

ג'ו.

מקווה שקופסאות הגפרורים הגיעו במצב טוב, יש פה המון סוגים.

Haarlem, 22. December 1943.

Beste Familie Dijkstra!

Nu ben ik al bijna 2 weken van U weg, en nog altijd ben ik nog niet op mijn nieuwe plaats begomen.

Hoe gaat het bij U thuis? Is alles gezond? En hoe is het met poest? Is de opvoeding al begonnen en verandert zij al?

Met mij gaat het zo nog wel heel goed. Ik logeer hier bij vrienden met nog een meisje samen. 'e zijn de hele dag druk in de huishouding bezig, want hier zijn twee kleine kinderen van 1 1/2 jaar en dat geeft natuurlijk een hele hoop werk. Maar dat is heel goed, daar hebben wij tenminste geen tijd om over alles nakktedenken, 'e hebben het hier reuze leuk, maar ik hoop toch dat mijn verhuizing nu gauw in orde komt, want voor mijn gezondheid is het leven hier in de stad niet zoo best. Het op de dag dat ik naar Amsterdam kom is de mijn heer die mij naar zijn nieuwe baas wou brengen / verongelukt, daarom moet ik nu nog even afwachten. A's het maar niet zo lang duurt, het is me wel erg tegen gevallen.

Wat zegt U ervan, dat ik 'op de machine' schrijf? Dof'tis, niet? Maar ze staat hier toch en ik heb al zolang niet geschreven, daar moet ik weer een beetje oefenen, van de week was de jonge uit Rotterdam hier, hij komt het boek wel een keer halen. Hij was wel verbaasd me hier te zien.

Ik mach nu van de doktor ook welles wandelen, meestal om ik s'avonds. Overdag is heel vaak, welles een paar uren lang, luchtalarm. Daar mach men natuurlijk niet naar buiten, maar het wordt dan seest zo geschoten, dat men ook helemaal geen zin heeft naar buiten te gaan.

Het is hier natuurlijk lang niet zo rustig as bij U. Hier in het huis is het ook veel drukker, het komt veel visite en de kleinen kinderen hoort men natuurlijk de hele dag. Els komt ook heel vaak hier, bijna elke dag.

Nu moet ik ophouden, want het is al over 2 uur (a'nschtel, 'e gaan hier altijd onzettend laat naar bed).

Ik wensch U nog heel prettige feestdagen en het beste voor U allemaal. U hoort heel gauw weer van me, of van hier, of van mijn nieuwe werkplaats. Met de besten groeten

Ik hoop, dat de lucifersmerken goed
hier zijn zo veel sorten,
Maar moet ik altijd aan Aler denken.

Ja.

10.1.44 הארלם

משפחת דייקסטרה היקרים,

זמן רב לא כתבתי לכם אבל המתנתי עד שאוכל לבשר לכם על משהו
סופי בהקשר לנסיעתי.

כרגע שמעתי, שמחר בבוקר אני עוזבת.

אני מאחלת לכם כל טוב ורוצה להודות לכם פעם נוספת מכל הלב על
הכל.

בשבועות האחרונים בילינו נחמד. מאד עסוקים אבל טוב.

מה נשמע בבית ?

אני חייבת לסיים. יש לי דברים רבים לעשות.

תשמעו ממני בקרוב,

ג'ו

Haarlem, 10. I. 1944.

D Beste Thom. Dykstra!

Ik heb ik een hele tijd
niet geschreven, maar ik kon
even afwachten, tot dat ik u definitief
iets over mijn vertrek kan vertellen.
Ik hoorde ik van dag dat ik morgen
ochtend wegga. Ik wil u alleen nog
even het allerbeste wensen en
wens es meer alles knastel. bedanken.
Ik had het de laatste weken
nog vinge benk, dank, maar
toch benk.

How is het by u thuis? Alles
in orde?

Geniege u, ik heb nog
een hele boel te doen. u hoort
heel gauw over van mij.

Knastel. groeten

Ja.

כבר שבועיים שאני בפאריס, ורק עכשיו אני מתחילה לכתוב.

ראשית הייתי חייבת להתרגל להמולה, לפני שהייתי מסוגלת לארגן ולרכז את מחשבותי.

הנסיעה עלתה על כל ציפיותיי. יום שני עזבתי את אמסטרדם. אחר הצהריים הגעתי לבריסל וביום שלישי בלילה הגענו לפאריס. זה לא היה מעייף כלל וראינו הרבה. פאריס היא עיר באמת מיוחדת במינה, גדולה ויפה. בלתי אפשרי לתאר אותה.

עד כה ראיתי הרבה כמו הקבר של נפוליאון, שער הניצחון, קבר החייל האלמוני והקטקומבות.

עליתי כבר על מגדל אייפל, מעולם לא ראיתי כזאת עיר גדולה. מצד שני, החיים פה מאד שונים ממה שהורגלנו. הכל פה מתבסס על בידור. רב האנשים וגם משפחות צרפתיות תמיד אוכלים במסעדות ומבלים אם זמנם החופשי בבתי קפה או במקומות בידור.

כל חיי לא ביקרתי בכל כך הרבה מסעדות ובתי קפה, כמו בארבעה עשר הימים האחרונים.

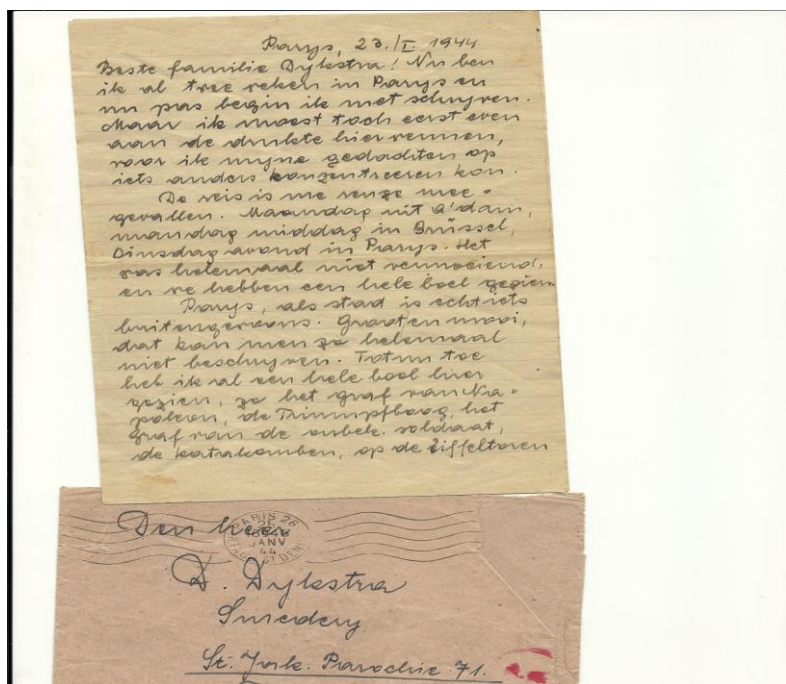
מצד שני, הכל פה מלוכלך בצורה מחרידה ושמנוני.

המסעדה הזולה ביותר בהולנד, אינה כל כך מלוכלכת כמו מסעדה מכובדת בפאריס.

קשה מאד להתרגל לכך. כמו כן האנשים כאן מאד שונים מאתנו. אכן, לפאריס יש שם רע, אבל זה הרבה יותר גרוע ממה שחשבנו. בנוגע אלי, אשאר בפאריס. יש לי פה הרבה עבודה.

בהתחלה, לא היה קל לגור בבית מלון ולאכול במסעדות, אבל כאן להשיג חדר בבית מגורים זה בלתי אפשרי וחייבים להתרגל לכל דבר. למרבה המזל אנחנו 2 בחורות ויש לנו פה הרבה מכרים, מכיוון שבחורה לבדה לא יכולה להסתובב בכל מקום, אפילו לא ברחוב בלילה. כמו כן צריך להתרגל לתלושי המזון ולמטבע השונה. פאריס עיר כל כך עמוסה ורועשת מבוקר עד לילה. קשה מאד להתרגל לכך. בהתחלה זה ממש לא פשוט. אבל אני מאושרת כאן כי יש גם צדדים טובים ולכל דבר מתרגלים. איך אצלכם? תכתבו לי בבקשה, הכתובת מופיעה על המעטפה. זה הכל להיום, כבר שוב מאד מאוחר. כל טוב מקרב לב. ג'ו

14.2.1944

פריס

משפחת דייקסטרה היקרים,

עד כה שלחתי לכם 2 מכתבים מפאריס. למכתב כזה לוקח זמן רב להגיע אבל בסופו של דבר הם מגיעים. גם לי לוקח זמן רב להתיישב לכתוב מכיוון שרוב היום אני מאד עסוקה.

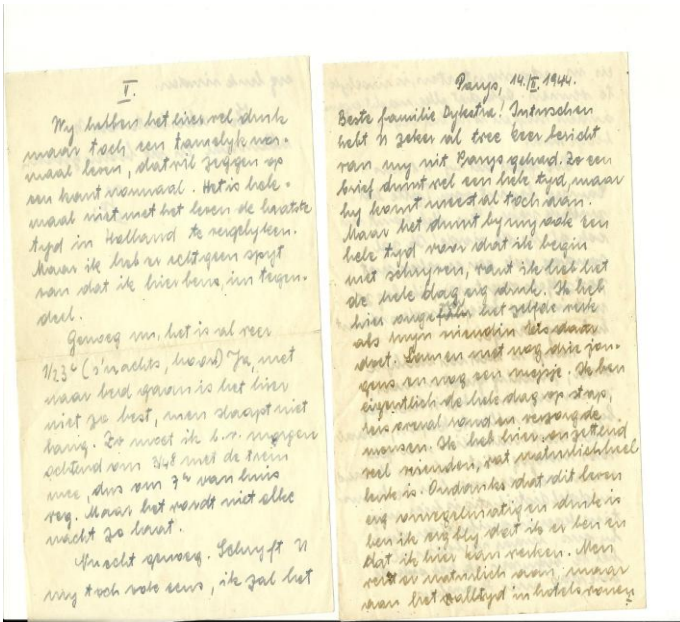
אני עושה כאן אותה עבודה שחברתי אלס עושה שם, בהולנד, ביחד עם 3 בחורים ובחורה אחת. למעשה אני בדרכים כל היום, נוסעת לכל מקום ודואגת לאנשים. יש לי כאן הרבה חברים, כולם נחמדים. למרות שהחיים מאד לא שגרתיים ומאד עמוסים, אני מאושרת מזה שאני כאן ויכולה לעשות את העבודה. כמובן שאפשר להתרגל לכך, אבל קשה, להתרגל לאכול במסעדות ולגור בבית מלון. כמו כן לישון כל לילה במקום אחר זה קצת מוזר בהתחלה.

מה נשמע אצלכם בבית? מתי טיטייה מתחיל את האימונים השנתיים? ואלף בוודאי כבר התחיל את הכיתה הרביעית בתחילת אפריל. היום אשלח מעטפה עם בולים. אינני שמה אותם במכתב זה, כדי שלא יקח זמן רב יותר. פאריס היא עיר נפלאה, מרשימה וגדולה אך מאוד עמוסה. אפשר לקנות פה כמעט כל דבר אבל צריך הרבה כסף לשם כך. זה לא הרבה כסף עבור ההולנדים אבל הרבה לצרפתים כאן. הפצת האוכל כאן היא פי 10 מסובכת יותר מאשר אצלנו בהולנד, אבל אני מתחילה להבין את השיטה, גם מכיוון שאני מעורבת בזה כל היום.

אנחנו מאד עסוקים מצד אחד אבל יש לנו כאן גם חיים נורמאליים. אי אפשר להשוות לחיים בהולנד בזמן האחרון, אבל מגדד אני באמת לא מצטערת שאני כאן. מספיק לעכשיו. השעה 2:00 בלילה. אני הולכת לישון. לא כל כך קל, לא ישנים כאן הרבה. מחר אני צריכה לנסוע ברכבת של 8:45, כך שעלי לעזוב את הבית בשעה 7:00 בבוקר. לא כל יום אני עובדת עד שעה כל כך מאוחרת. טוב, באמת מספיק עכשיו. כתבו לי בחזרה, אני אשמח מאד.

כל טוב לכולם ודרישת שלום

ג'ו

13.3.44 פריס

משפחת דייקסטרה היקרים,
לפני הכל תודה על מכתבכם. אינני יכולה לתאר לכם כמה שמחתי
לשמוע מכם.

אצלי הכל בסדר. אני מאד עסוקה אבל אני נהנית מכך. אני נוסעת המון
כך שראיתי כבר חלקים רבים מצרפת. הכל פה כל כך יפה. אם אפשר
לראות את הכל בזמנים נורמליים, ללא מלחמה, כמה נפלא זה יכול
להיות. כעת יש לי חדר עם גז וחזימום מרכזי.

למרות שאני כמעט לא נמצאת בבית, זה נעים, כי אני יכולה לבשל
ולחמם קצת ולפחות אני לא צריכה ללכת כל הזמן. כן, יש פה דברים
שעדי שלא רואים אותם אי אפשר להאמין. לא חשבתי שיש כאלו
הבדלים גדולים בין האומות כפי שאני רואה עכשיו. הולנדי לעולם לא
יהיה מסוגל לחיות כמו צרפתי. הכל פה שונה. למרות הכל, הכל פה
מאוד יפה ועכשיו אני נהנית מאוד מעבודתי. יחד עם זאת לא הייתי רוצה
להשאר פה כל חיי.

איך בבית? מה פרויקט עושה עכשיו? האם היא הולכת לשיעורי
תפירה? מתי מתחילים האימונים של טיטייה? האם אלף קיבל את
המעטפה עם הבולים? היום אוסיף עוד כמה.

"רינוס (ילד מאומץ מצפון אמסטרדם) מבלבל הכל בבירור". כן
דייקסטרה. כן, אני חושבת שהוא אף פעם לא הבין איך הגענו ביחד

לכפר. איך העסקים? עמוס? איך הולך עם אחותך?
האם מקס (ילד מאומץ מאמסטרדם) וגריט (ילד שפונה מרוטרדם) עדיין
שם, בכפר?

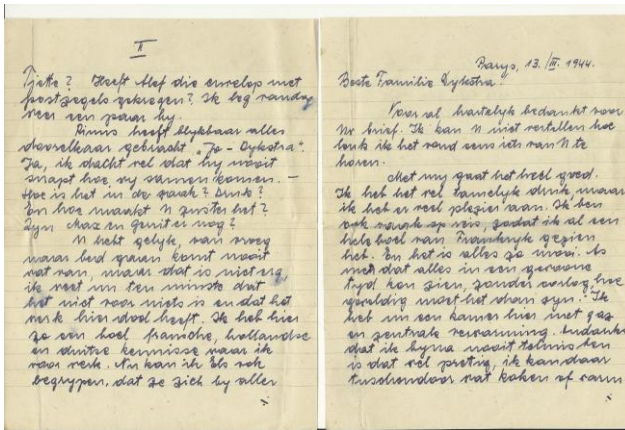
אתה צודק ! אף פעם לא יקרה שאלך לישון מוקדם. אבל זה לא רע.

כעת אני יודעת שלפחות זה לא לשווא ולעבודה שלי יש תכלית ומטרה.

יש לי פה מכרים צרפתים, הולנדים וגרמנים שאיתם אני עובדת יחד. עכשיו אני מבינה את אלס שהייתה כל כך מאושרת מהרבה תנועה והסתובבות בדרכים. כאשר אני אעזוב, בוודאי שאבקר אתכם, אבל כרגע זה בלתי אפשרי. כתבו לי פעם נוספת. זה גורם לי אושר לשמוע מהולנד.

זה הכל להיום. כל טוב לכולם ודרישת שלום.

ג'ו'

פריס 30.3.44

משפחת דייקסטרה היקרה,

יש לי כעת רגע פנאי, מכיוון שאני מחכה לרכבת שמתעכבת ב-8 שעות. אז אני כותבת אליכם.

העיכוב ברכבת נובע מהפצצות, שכרגע הן מאוד מפחידות. כפריס שלמים ואיזורים שלמים הושמדו בהפצצות. אין יום שעובר בלי מתקפה אווירית. אצלי הכל בסדר. אני מאד עסוקה. בדרכים מעלות השחר ועד מאוחר בלילה אבל אני מאד מודה שיש לי כאן עבודה.

החיים מאוד לא שגרתיים. שינה מאוחרת ולפעמים שבוע שבועיים ללא ארוחה חמה, אבל כרגע זה ממש לא חשוב. אמנם אני מעדיפה חיים שלווים, אבל כעת אני מאד מאושרת מכאן. בדרך כלל אני בדרכים. צרפת מדינה יפיפייה. הייתי רוצה לבקר כאן בזמן של שלום מכיוון שהלחץ בו אני נתונה אינו מאפשר לי להנות.

איך אצלכם? עכשיו כמעט סוף שנת הלימודים. האם אלף הולך כבר לכיתה ד'? האם קיבל את המעטפה עם הבולים משבוע שעבר? מה עם הנפחייה? האם התחלתם כבר לטפח את הגינה הקטנה? אני אבוא לאסוף תותים. מסכימים? האם רינוס חזר?

אני רוצה לספר לכם עוד משהו.

כמובן שזוהי אפשרות סבירה, שתקרה לי תאונה בזמן עבודתי. גם אם זה יקרה, כמובן אל תחשבו שהשהייה במחיצתכם היתה לשווא מכיוון שלמדתי אצלכם הרבה ובמובן נוסף השהייה אצלכם הייתה מאד חשובה עבורי. אם תקרה לי תאונה (שאני בוודאות לא מאמינה

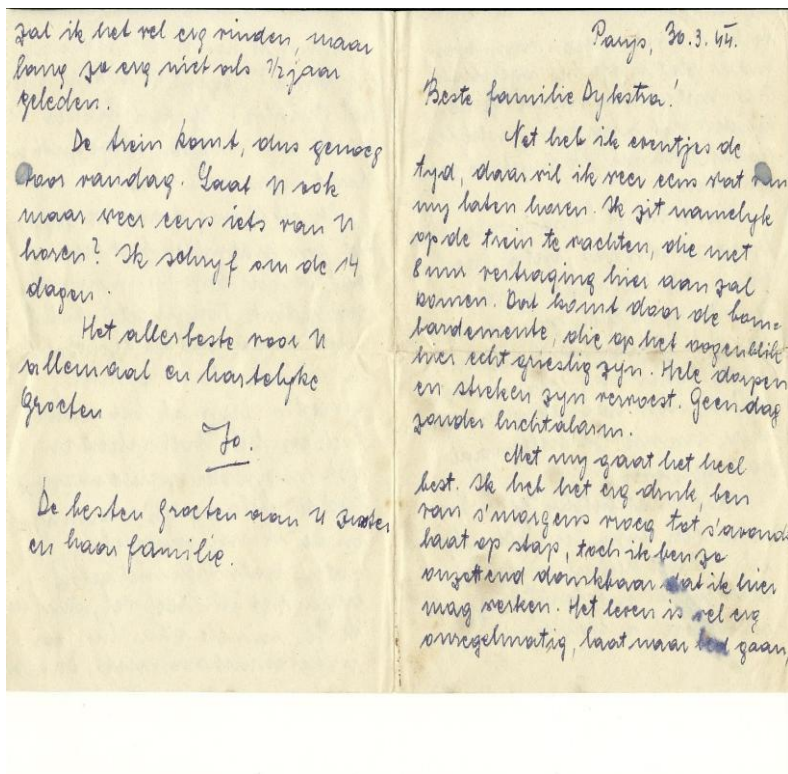
שתקרה), אבל עלולה לקרות, אז אני יודעת לפחות שהיתה לכך מטרה ושזה לא היה לחינם.

אם זה יקרה, זה יהיה נורא, אבל פחות נורא מאשר אם זה היה קורה לפני חצי שנה.

הרכבת מגיעה. זה הכל להיום. התאפשרו לי לשמוע מכם פעם נוספת? אני כותבת כל שבועיים.

כל טוב לכולכם, איחולי הלבביים. ד"ש חם לאחותך ולמשפחתה.

ג'ר.

13.4.1944

פריס

משפחת דייקסטרה היקרה,

לפני הכל מיטב האיחולים לכבוד חג הפסחא. אני קצת מאחרת במכתבים אבל, אתם יודעים, איך הדברים כאן. אני מתחילה לכתוב ותמיד משהו מפריע.

איך אצלכם? האם טיטייה התחיל את האימונים שלו? איך בנפחיה?
איך הולך עם אחותך?

האם מקס וגריט עדיין שם? אצלי הכל בסדר, יש לי המון עבודה, אני נוסעת הרבה. בשבוע הבא אני נוסעת למספר ימים לטולוז, מכאן זה לוקח ב-12 שעות ברכבת. אני רואה כאן הרבה ואני מאוד מאושרת שמתאפשר לי לעבוד כאן. הייתי מעדיפה לחיות חיים נורמאליים בזמן שלום, כל אחד כמובן! כמעט קיץ. אנשים כאן לובשים בגדי קיץ וממש חם פה. כעת פאריס הרבה יותר יפה. לחיות כאן לתמיד, לא, העיר גדולה מידי בשבילי. בשבוע שעבר ביקרתי במוזיאון הלובר. הכל פה כל כך מרשים שלא ניתן לדמיין, אבל מאוד מלוכלך. הצרפתית שלי עולה על ציפיותי. אני מסתדרת כלל לא רע. דמיינתי לעצמי שזה הרבה יותר קשה. רק הכתיבה שלי עדיין לא טובה. מה שלום החתלתולה? כאן יש המון חתולים ואני לא שונאת אותם יותר. ההפך הוא הנכון. איך בהולנד? האם עדיין קר? אפשר להרגיש שיש פה אקלים שונה.

האם שמעתם משהו מרינוס? האם הוא יחזור השנה? איך אצלכם בלילה? האם אתם ישנים טוב? אנחנו לא. לא דמיינתי לעצמי אף פעם

כמה שאזעקה של התקפה אווירית יכולות כל כך להטריד. בום בום וכן

הלאה. אשמח לשמוע מכם.

האם אלף קיבל את הבולים לחג הפסחא?

איחולים לבביים לכולכם.

ג'ו.

Lovot u loch vol, mer eens
iets kansen. Hoop Alef met
paarschen de postzegels uit,
paarsen?

Hartel. J. meten van
allemaal en het beste

J.

Paris, 13/4. 1944.

Beste Fam. Dystrova!

Wat al wil ik u met paarschen
het allerbeste paarsen. Ik heb er
vel een heelje baat met, maar
u weet hoe dat gaat ik begin
hier keer te schryven en altijd
komt er iets burschen.

Hoe gaat het met u alle-
maal? Hoeveel Tjeltje nu met
het praktijk van beginnen?
En hoe is het in de Sueden?

Hoe maakt u winter het?
Zijn Max en Penit er nog?

Het nu gaat het heel
goed. Ik heb veel verk. Een
heel sp reis. Volgens de reek
ga ik voor een paar dagen
naar Toulouse, dat is van
hier 12 uur trein reizen. Ik
zie er vel een hele heel bij

אמסטרדם 18.06.45

משפחת דייקסטרה היקרה,

בוודאי תהיו מופתעים לקבל חדשות ממני. אני רוצה ליידע אתכם שאצלי הכל בסדר.

איך אצלכם? גם לכם היו זמנים קשים. עד אפריל 44 עדיין כתבתי לכם. מקווה שקיבלתם את כל המכתבים. אחרי שנעצרתי ע"י הגסטאפו הייתי בכלא בפריז 4 חודשים בתור אסירה פוליטית. עם שחרורה של פריז שוחררתי גם אני. למרבה המזל, כי אחרת בוודאי גורלי היה רע מאוד. כעת אני עובדת בצרפת בצלב האדום. **אני מועסקת בהשגחה על ילדים יהודים.**

אני נוסעת הרבה ברחבי צרפת, בלגיה והולנד.

עכשיו אני באמסטרדם, פעם ראשונה אחרי ששחררו את העיר ומחר אני נוסעת פעם נוספת לבריסל, אז אין באפשרותי לבקר אתכם. מאד אשמח לשמוע מכם.

אני רוצה לדעת אם אתם צריכים דברים קטנים מכיון שאני חוזרת להולנד ואז אוכל להביא איתי דברים קטנים בקלות.

כעת אני מסיימת. מקווה לשמוע מכם בקרוב.

כל טוב ואיחולים לבביים, לולה אקרט (ג'ו)

Amsterdam, 1 Oct. 1944.

Beste Familie Bylstra!

U gult gader ere verbaard
 dym in myn myn beklacht te
 klygen. Maar ik van U toch, vel
 heb i baten weten dat ik het heel
 goed maak. Hoe nu met U het?
 U hebt nu wate een, inderlyc
 tyd waten de myn!

In april 1944 het ik in
 wech vallyd geschreven, ik hoop
 dat U myn brieven ge kregen
 hebt. Dan een id van de 2e
 staps vrygemaakt, en ik get
 dan 4 maanden als politieke
 gevangene in de buurt van
 Parys. Het de bevestiging van
 Parys dan in dan, met in
 geluk, want anders was d'
 het in het nu's geest van
 my. Nu wate ik in Frankryk
 met het vande tennis d. t. g.
 ik hand my met het vande
 van vande de kenderen, d'gys
 ik heb het veel op reis in
 Franck, Belgiem en Italland.
 An heb ik nu het eerst omde
 de bevestiging in Amsterdam
 helan vande ik in myn vande

בריסל, דצמבר 1944

מסיבת חנוכה עם הילדים היהודים עליהם השגיחה

7.11.1946 תל אביב

משפחת דייקסטרה היקרים,
אתם בודאי מופתעים לשמוע ממני.

אולי אתם לא יודעים מי אני (המכתב נחתם בשם יעל אקרט ולא כפי שהם הכירו אותה בשם לולה אקרט) אבל אני לא שוכחת אתכם. מנגד כעת הגעתי למטרה שלי וכעת אני נמצאת בפלסטינה. אני חושבת עליכם ועל כל העם ההולנדי אשר להם אנחנו חייבים את חיינו. אין הרבה אנשים בעולם, שמוכנים לסכן את חייהם למען אנשים אחרים, ואני מקווה שפעם תהיה הזדמנות למצוא את הדרך, ואולי במעט, להודות לכם על הדברים הגדולים שעשיתם למענינו. אל תחשבו שאי פעם נשכח, אפילו שהעם שלנו עדיין לא יכול לעשות דבר כדי להודות לכם.

איך אצלכם? אני מניחה שהילדים כבר גדולים. האם יתכן שפרויקה כבר נשואה? האם טיטייה הולך לבית הספר? הוא כבר אמור להיות ג'נטלמן אמיתי. אני מקווה שקיבלתם את המכתב האחרון שלי במהלך המלחמה. אחרי שעבדתי בצרפת זמן מה, עליתי לפלסטינה, לפני כחצי שנה. כאן פגשתי את אחותי שלא ראיתי 8 שנים. בתקופה זו היא הספיקה להתחתן וכבר יש לה ילד קטן. אני עובדת כאן כאחות. החיים כאן לא קלים. דבר ראשון האקלים מאוד לא נעים.

יש פה חום כבד, שאי אפשר לדמיין בהולנד. בנוסף, האנשים מדברים וכותבים בשפה שונה מאשר באירופה. למדתי די מוקדם לדבר עברית, אבל הכתיבה עדיין קשה עבורי.

האנשים כאן עובדים מאוד קשה אבל זה טוב. זו הדרך היחידה
לבנות מדינה. אין בזה וודאות, אבל זה יבוא. אני מאוד שמחה
להיות פה, כי אני מאמינה שבשבילנו היהודים זה הדבר הטוב
ביותר, כדי שהילדים שלנו לא יעברו מה שאנחנו עברנו.
תסלחו לי אם אני עושה שגיאות... אבל.....

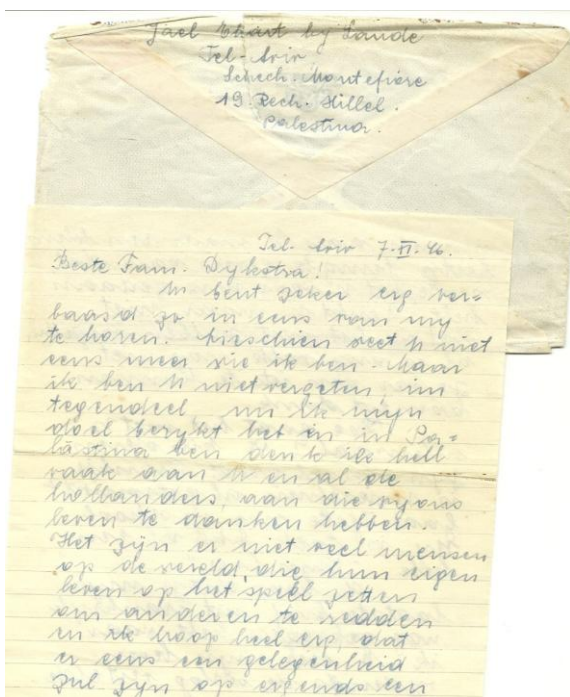
(שאר המכתב נעלם...)

יעל אקהרט

רחוב הלל 19 תל – אביב,

שכונת מונטיפיורי

פלסטינה

תל אביב, 19.5.1947

משפחת דייקסטר היקרה,

זמן רב לא שמעתם ממני ואני מקווה שלא שכחתם אותי.

איך אצלכם? האם טיטייה ופרויקה חזרו הביתה? והילד הקטן (אלף) גם כבר ג'נטלמן קטן.

אני מקווה שכולכם בריאים. איך הולך עם אחותך גברת דיקסטר? אצלנו למעשה הכל בסדר. אני עובדת כאן בבית חולים כאחות ואני מאוד מאושרת בעבודתי.

זה לא כל כך קל להתגבר על כל הקשיים שחוויתי במלחמה, אך לא ניתן יהיה לשכוח.

איך ניתן לשכוח, בייחוד כשלא מצאתי בחזרה את הורי. אבל תודה לאל מצאתי את אחותי שבמשך הזמן התחתנה ויש לה כבר ילד קטן. החיים לא קלים במדינה זו. אנשים עובדים קשה ועוד יותר קשה החום. את השפה העברית למדתי היטב ואין לי שום בעיה איתה.

אינכם יכולים לדמיין מה האנשים הצעירים בנו כאן למרות כל הקשיים וההתנגדויות. ...סיום המכתב חסר.

Feb. avind 19.7.47.

Beste Faam. Aylkstra! Mij heb ik
al een hele tyd niets van
mij laten horen, maar ik
hoop dat ho mij intinschen
niet helemaal vergeten bent.
Hoe gaar het met ho allemaal
2 yn Tjetje en Franske al
over thuis? En de kleine
Jansen is nu ook al een
"mijn lieftje"? Ik hoop
dat ho allemaal gezond
en oel bent, hoor? Hoe gaar
het met ho zuster, Mev. Dykstra?
By mij is oel alles in
orde. De Werk hier is een
zicherdins als een pleester
en kan erp bly met mijn
werk. Het is niet zo moeizyk
over al de moeizykheden
van de oorlogstyd oef te komen.

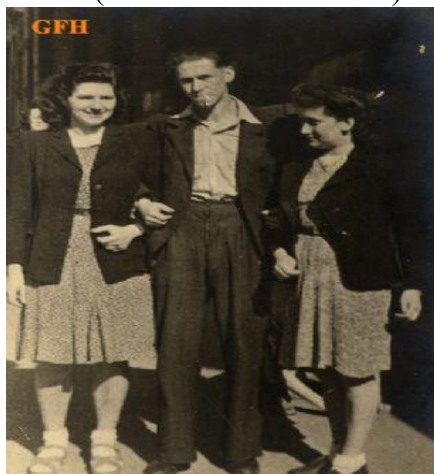
תמונות שהיו בקופסת הסיגריות שנשמרה ליעל על ידי משפחת
דייקסטרה

קרית ים, 1948 – קבוצת צעירים משארית הפליטה בהולנד שצולמו בישראל עם חסיד אומות העולם פרנץ חריטסון יעל יושבת בשורה שנייה מצד שמאל (על כתפיה ידי אחד החברים)

יעל עם חברתה מטה לנדא (לימים שולמית רויטלר)
צולמו בפריז 1944

סיפורה של עליזה פרץ – חברתה של אמא בעת ביקורה אצלנו ב"שבעה"

עליזה הכירה את אמא בכפר העבודה ויירינגן. הן היו בנות 17.

כאשר עליזה הגיעה לכפר, הכניסוה כשביעית לחדר שהיו בו 6 מיטות ושישה ארונות.

אמא פינתה לה מקום בארון שלה וחלקה עימה את מיטתה. הבנות האחרות בחדר גנבו לעליזה את תמונתו של החבר שלה שהיתה על יד המיטה. אמא אמרה שצריכה לחפש ממוחטה, הדליקה אור וחיפשה את התמונה שהחביאו, עד שמצאה.

בכפר שהו באותה עת כ-300 איש. רובם בחורים שעסקו בחקלאות, והבנות המעטות עסקו במשק בית.

יעל היתה חביבה על כולם ואהובה על ידי כולם. בלי עזרתה של יעל עליזה לא הייתה שורדת. יעל ממש הצילה את חייה, עזרה לה ותמכה בה. כל דבר חדש שאמרו לה לעשות למדה מהר.

היו יחד בחוג תרבות אצל קורט ריילינגר.

ב – 10.05.1940 הנאצים פלשו להולנד, ואנשי הכפר החלו לעסוק בחפירת שוחות.

הנאצים לקחו מהקבוצה שלהם 60 גברים צעירים למאוטהוזן והם כמובן לא חזרו משם.

את הבנות לקחו לאמסטרדם וחילקו אותן למשפחות יהודיות. אמא הגיעה לזוג צעיר – משפחת היימן. הגב' היימן לא הייתה בקו הבריאות אבל אמא מאוד אהבה אותה ואהבה לטפל בה. תמיד רצתה להיות אחות.

לאחר מכן אמא עבדה באפלדורן בוש כאחות מתלמדת.
חבר מהמחותרת בא ואמר לאמא שהיא חייבת להתחבא, אך היא לא
הסכימה ורצתה ללכת ולהתפנות עמהחולים. חברתה הלכה עם החולים
לאושוויץ ואמא, שהיתה בחופש ביום הפינוי, שוכנעה לבסוף לוותר ולא
ללכת עימם.

הגיעה לכפר בפריזלנד ב 22.5.1943 – למשפחה דייקסטרה.
גרטה שרפ – חברה שתמונתה נמצאה בחבילה שהשאירה אמא אצל
משפחת דייקסטרה, היתה גם היא מויירינגן.

מחנה עבודה ויירינגן 1939

טקס הסרת הלוט – לוח הזכרון ליעל בכנסיה - אפריל 2014

משפחת דייקסטרה היקרה אורחים נכבדים,

בחודש ספטמבר האחרון בקרו אלף ופיטייה בישראל, לרגל יום הולדתה ה-90 של יעל.

אלף העלה את הרעיון של אבן זיכרון וביקש את אישורנו. כמובן שהסכמנו, וזאת מבלי להתייעץ עם יעל.

אנחנו מניחים שלו היינו שואלים אותה, היא הייתה דוחה את הרעיון משתי סיבות:

הראשונה, בשל העובדה שמדובר בתקופה שלא מדברים עליה. והשנייה כמובן:

"למה דווקא אני?" הרי היו עוד חברים שפעלו במחתרת של יופ וסטריל וחלקם אף שלמו על כך בחייהם.

אבל יש שלב בחיים שהילדים לוקחים החלטות על הוריהם וזו כנראה אחת מהן.

יעל שטרכה להסתיר מאיתנו את עברה נפתחה במעט בעקבות הביקור של משפחת דייקסטרה.

מפאת גילה יש דברים שנשכחו אבל עדיין יש נושאים עליהם לא מוכנה לדבר, כמו ילדותה ומשפחתה בוינה ופעילות המחתרת בפריז.

כאן המקום לספר שגדלנו בידיעה שיעל נולדה בהולנד וכך גם מצוין בתעודת הזהות שלה.

ניסיונות שלנו לקבל מידע נוסף, תמיד הסתיימו במשפט: "יותר טוב לא לדבר על זה..."

ואז ידענו שכאן הגבול ומנקודה זו אין טעם להמשיך.

למרות כל מה שעבר על יעל מבחינה אישית ומבחינת העם היהודי, בזמן המלחמה, היא הייתה ונשארה אופטימית, שונאת מלחמות ומלאת חוש הומור.

משיחות שקיימנו לאחרונה עם חבריה למחתרת אנחנו יודעים שגם בשעות הקשות ביותר היא שמרה על אופטימיות וקור רוח ושימשה מקור כוח ותקווה לקבוצה כולה.

גם היום למרות מצבה הרפואי היא שומרת על אותה אופטימיות וחוש הומור.

לצערנו בתקופה האחרונה היא אושפזה מספר פעמים וזה מרגש כל פעם מחדש לראות איך הצוות הרפואי מתאהב בה וצוחק מהבדיחות שלה. בכל שיחה עם יעל יש מספר נושאים קבועים שהיא מדברת עליהם ואחד מהם הוא אלף ופיטייה.

היא מאד אוהבת להביט שוב ושוב בתמונות מהביקורים שלהם ותמיד היא שואלת:

" הם יודעים למה עזבתי אותם?" כן, עכשיו אחרי 67 שנים הם יודעים. יעל אוהבת מאוד בעלי חיים ובמיוחד את החתולה הסיאמית שלה "פוספוס". היא מנסה לשכנע אותנו שהיא סימפטית וחמודה אבל בינינו היא "שטן קטן" ויש לי הרבה הוכחות....

גם אנחנו למדנו אחרי 67 שנים שהיא לא נולדה לאהבה זו אלא היא נוצרה כאן בסינט יעקובי פרוחי, אצל משפחת דייקסטרה.

תודה מיוחדת למשפחת דייקסטרה ובמיוחד לאלף ופטייה שיזמו את הרעיון והטקס ודאגו וחשבו על כל פרט ופרט.

FOUNDATION OF THE OLD FRISIAN -
CHURCHES

על הסכמתה לקבוע את לוח הזכרון בקיר של DE GROTE KERK. אצלנו במשפחה זה כבר מושג ידוע, שאם צריך לעשות משהו בצורה מושלמת אנחנו אומרים:

"תעשו את זה כמו דייקסטרה...."

וכמובן, תודה לכל מי שטרח ועזר בקיומו של טקס חשוב זה. אלף ופטייה, אותם זכינו להכיר בשנת 2010 מצליחים להפתיע אותנו כל פעם מחדש וטקס זה הוא דוגמא לכך. הקשר ביננו הדוק מאוד אם במכתבים, תמונות וברכות לימי הולדת ועד לביקורים הדדיים.

תודה פעם נוספת על הכבוד הגדול שהענקתם ליעל ומשפחתה. מהיום הקשר שלנו ל- **Sint Jacobiparochie** וה- De Grote Kerk אינו רק סיפור ששייך לעבר אלא גם יד זיכרון לעתיד. תודה בשם יעל וכל משפחתה.

The dear Dijkstra Family and Honored Guests,
 Last September, Alef and Pietje visited Israel for Yael's 90th birthday. It was at that time when Alef suggested the idea of a memorial stone and requested our consent. And of course, we agreed but did not discuss this with Yael. We assume that if we would ask her, she would decline the idea mainly for two reasons:

The first is due to the fact that we are talking about a period of time which is not to be spoken about, and secondly, she would ask – "Why for me?" There were others that were active in the underground Yop Westerwil

and some of them even lost their lives due to their efforts. Well, there's a stage in life that children make decisions regarding their parents and this is apparently one of them. Yael made efforts to hide her past from us. She began to open up a bit as a result of the Dijkstra's visit. Due to her age, there are events and memories that have been forgotten, but there are still memories that she will not discuss or share with us at all, especially about her childhood and family in Vienna and her underground activities in Paris.

Let me explain here that we grew up thinking that Yael was born in Holland – that's even what's written in her Israeli Identity Card. Our attempts to get more bits of information about this end up with her saying this sentence again and again: "It's better not to talk about it." And then we knew that this was her limit and that she would not allow us to cross that boundary, so there's no sense in trying to ask again for further details.

In spite of all that Yael experienced in her childhood and young adulthood both personally and with all the Jewish people worldwide, she remained optimistic, hated fighting and wars, and kept her sense of humor. In recent discussions with her friends and colleagues from the

underground, we learned that even in the toughest and darkest hours, Yael remained optimistic and in self-control, and was a source of hope and strength for the entire group. Even today, with her poor health, she remains optimistic and maintains her great sense of humor. Unfortunately, she's been in and out of the hospital several times lately, but still, it amazes us and of course pleases us, that we see how the medical teams fall in love with her and laugh at her jokes.

During each conversation with Yael there are a few topics that are always discussed...and one of them is Alef and Pietje. Yael loves looking at all of the photos from their visits and always asks us "Do they know why I left them?" And now, 67 years later, they know.....

Yael is very fond of animals, especially her Siamese cat "Puspus." Yael tries to convince us that PusPus is kind and gentle and cute, but between us, the cat is a real "little devil" – and I have the proof for that.....

Well, after 67 years, we discovered that Yael was not born with this love for animals, but that it began right here in Saint Jacobiparoche ....with the Dijkstra family.

I would truly like to thank the Foundation of the Old Frisian Churches for allowing us to place the memorial stone on the wall of De Grote Kerk.

And a very special thanks to the Dijkstra family and especially to Alef and Pietje who initiated the idea of this memorial and made all of the arrangements, taking into account every little detail. In our family, we already have added to our lexicon a common usage of these words, "Do it the Dijkstra way" – meaning that the task should be done perfectly.

We truly thank all of you here today that helped and supported the making of this beautiful ceremony.

Alef and Pitija, with whom we had the fortune of meeting in 2010, have continually succeeded in surprising us again and again...and this ceremony is living proof. The connection between our families is growing stronger thru letters, mails, photos, birthday greetings and more visits. Thank you again so much for this great honor which you have extended to Yael and her family. From this day on, our tie to Saint Jacobiparochie and De Grote Kerk is no longer just a story from the past, but a memorial that reaches the future and beyond.....In the name of Yael and her family of four generations in Israel, we thank you all.

ביום רביעי 28.5.2014, כ"ח אייר תשע"ד הלכה אמא לעולמה,
כשהיא נושאת עמה שני סיפורי חיים.
סיפור קורותיה במלחמת העולם השנייה, הסיפור שכה הקפידה
והיטיבה להסתיר מאיתנו.
והסיפור שאחרי. החיים הטובים, המאושרים כאן, בארץ ישראל.

29.05.14 ההספד שלי בהלוויה

אמא יקרה ואהובה

ידענו שהיום הזה יגיע אך בכל זאת כולנו המומים. לראותך שוכבת כאן זה ממש לא מתאים.

בצעירותך ידעת ימים קשים. בפרוץ המלחמה עזבת את בית הורייך באוסטריה ועברת להולנד לבדך. לאחר נדודים הצטרפת למחתרת ההולנדית בראשותו של יופ ווסטרוויל והם אשר סייעו למצוא משפחה חמה, משפחת דייקסטרה המדהימה, שהסתירה אותך בביתם. בעזרת הכומר של הכפר קיבלת זהות בדויה של נערה נוצריה וחייית כבת משפחתם כולל ביקור שבועי בכנסייה. לאחר מספר חודשים במחיצתם ביקשה המחתרת כי תעברי לפריז, ושם גוייסת למשימת הכנת תעודות מזויפות והברחת יהודים דרך הפירנאים לספרד ומשם לארץ. מאות אנשים חייבים לך את חייהם.

נתפסת על ידי הגסטאפו בדרך במלון יחד עם מספר חברים כשמכונת הכתיבה והחותמות המזויפות גלויות לעין. הועברת לכלא פראן בו שהית 4 חודשים כאסירה פוליטית. עברת עינוים קשים מנשוא בנסיון לשאוב מידע לגבי זהות שולחיך אך סבלת בשקט ומידע לא גילית. הוברחת מהכלא והועברת למחנה דארנסי עד לשחרור על ידי בעלות הברית.

לאחר עוד מספר חודשי נדודים עלית לארץ באונית המעפילים **תל חי**. עברת להתגורר בתל אביב והצטרפת לבית הספר לאחיות בתל השומר. בתום לימודיך, בעת מלחמת השחרור עבדת במחלקת השיקום (ביתן 19 – כפי שתמיד דאגת להזכיר) ושם פגשת את אבא שהגיע לבקר את חייליו הפצועים.

הקמתם יחד משפחה לתפארת. 3 ילדים 8 נכדים ניין אחד ועוד 3 בדרך.
כפי שהחלטת, כנראה בעת עלייתך ארצה, לא דיברת ולא סיפרת דבר על
עברך ופשוט רצית לפתוח דף חדש ונקי וכך למעשה התנהלו חייה.
תמיד עם שמחה וחיוך והומור משגע.

רק בשנים האחרונות נודעו לנו פרטים מעברך ומכל הקורות אותך
במלחמה אך עדיין נותרו חורים שחורים בסיפורך. מבטיחים להמשיך
לחקור ולכתוב את הסיפור.

רצינו רק לספר לך שטל ומור נישאו אתמול בחתונה שמחה ומאושרת
בדיוק כפי שהיית רוצה שנחגוג.

עכשיו תצטרפי לאבא כמו שביקשת מספר פעמים לאחרונה ופשוט
תשגיחי על כולנו מלמעלה.

נוחי על משכבך בשלום.

אוהבים אותך כולנו.

מיכל

יעל יקרה ואהובה,

תמיד אמרת לנו "יותר טוב שתצחקו ממני מאשר תבכו ממני", ובאמת היו לנו הרבה סיבות להתגלגל מצחוק בחברתך.

לימדת אותנו בדרכך המופלאה, שבכל מצב אפשר לחייך ותמיד, אבל תמיד צריך לשמור על אופטימיות.

אנסה לחייך אפילו במעמד מרגש זה ושלא תחשבי שקל לי.

בפעם הראשונה שהכרת אותי הופעתי במכנסי התעמלות פשוטים ואת לא שכחת לי את זה. כל הזמן צחקת עלי שחשבת שאלו המכנסים היחידים שיש לי.

תמיד נזכור את השירים בצרפתית ובהולנדית שלימדת אותנו ואת אנטוניה, ואת השירים בעברית ששיבשת בכוונה כדי להצחיק את כולם. מי לא זכה לקבל ממך את הנזיפה הקבועה כאשר דרך בטעות על הרגל שלך:

"אני בגילך כבר ידעתי ללכת לבד".

אהבת השוקולד והקינוחים שלך, או כפי שקראת לזה בהולנדית "טוטיה", היה סימן ההיכר שלך. המנות העיקריות לא עניינו אותך, ובכל פעם שהציעו לך תוספת שאלת "מה אני דוב?"

במסעדה כל מה שעניין אותך היה רק הקינוחים, וכאשר המלצר היה מציג את המבחר, תמיד אמרת: **"אני רוצה הכל והעיקר שיהיה קרם**

ברולה". בסיום תמיד היה חוזר המשפט הידוע שאני מתקשה לומר בשפת המקור "זה כל כך טעים, כאילו מלאך משתין לך על הלשון". יעל, לפני 4 שנים, ולאחר 67 שנים של חיפושים בלתי נלאים ברחבי העולם, הצליח אלף דייקסטר מהולנד לאתר אותך בישראל. אלף, שהוריו הסתירו אותך במשך שמונה חודשים בכפר קטן בצפון הולנד, ועל כך הוענק להם "אות חסידי אומות העולם", פתח בפנינו את תיבת חייך, שהיתה נעולה כל כך הרבה שנים, ועל כך אנו מכירים לו תודה גדולה.

גם את יעל שמחת והתרגשת מאוד, כאשר אלף ואשתו פטייה באו לבקר אותך, כשהפעם האחרונה היתה בספטמבר, לרגל יום הולדתך ה-90. לא כאן המקום לפרט כמה דברים נודעו לנו בעקבות המפגשים עם משפחת דייקסטר, אבל אני רוצה לשתף אתכם בפרט קטן אחד. בצילום משנת 1944, שאלף הביא לנו, נראית יעל עם חתול בידיה ואנחנו ראינו בכך דבר טבעי כי יעל כל כך אוהבת בעלי חיים. בדיעבד גילינו, שאהבה זו נולדה בכפר בהולנד ולא בעיר הגדולה בה היא נולדה.

מי לא מכיר את החתולים של יעל: סנוקי, מוישלה, פיצ'י ואחרונה חביבה "פוס פוס", שיעל אהבה כל כך, וכל זמן שהות בבית החולים תמיד שאלה אם פוס פוס לבד? והיא מפתת, אם השארנו לה אור ומי דואג לה? פוס פוס במשך כל השבוע האחרון לא זזה מהמיטה של יעל. תמונה אופיינית של יעל בזמן האחרון יושבת על הכורסא, מחבקת את פו הדוב בצד אחד ואת "פוס פוס" בצד השני, ואנטוניה מצלמת אותה. וכמובן התמונה המפורסמת של יעל משחקת דמקה עם פוס פוס.

לראות ולא להאמין.

בזמן האחרון אושפזת מספר פעמים בבית החולים. איזו קבלת פנים עשו לך בכל פעם שהגעת, כאילו הגיעה "מלכת אנגליה". לא פעם אחיות ורופאים נשארו איתך אחרי הטיפול, ישבו על המיטה ופשוט נהנו מחוש ההומור וחוכמת החיים שלך.

אפילו בשבוע האחרון, כשעוד יכולת לדבר ולמרות קשיי הנשימה, שרת לנו שיר קטן אחד. אני זוכר רגע מופלא אחד, כשהאחות הסירה לך את המסיכה, חייכת אליה בעיניים כחולות חיוך ענק וחם של תודה והקלה.

יעל יקרה ואהובה, מקווה שהצלחתי להעלות חיוך על פני האנשים הרבים שבאו ללוות אותך בדרכך האחרונה.

ואם כן, אכן מלאתי את מצוות חייך :

"יותר טוב שתצחקו ממני מאשר תבכו ממני".

לכי לשלום ושמרי עלינו ממרומים. **"טוט צינץ".**

חתנך האוהב מאוד,

עמי.

הכרנו והיינו ביחד כמעט 60 שנה. היית האמא הטובה ביותר, אני מאחל לכל אחד שיזכה לאמא כמוך.

כבר שהיינו קטנטנים, את ואבא תמיד דאגתם לנו, שהבית תמיד יהיה מסודר, שלא יחסר כלום, ובעיקר שלא נרגיש מה עבר עליך רק כמה שנים לפני... בשנים הראשונות, כשאבא חזר מהעבודה אחה"צ, את יצאת לתורנות לילה בקופ"ח. בבוקר קמת לפני כולם, לנקות ולשטוף את הבית (בכל יום), שתמיד יהיה נקי ומסודר. את זה למדת מההולנדים.

אחרי שנולדה אחותנו הקטנה, דוריתי, עברת לעבוד בקופ"ח רמות רמז, קרוב לבית, מקום שם דאגת לכל תושבי השכונה, מקום בו עבדת עד יציאתך לפנסיה, וגם בהמשך כמתנדבת. תמיד הייתי גאה כשתושבים ברמות רמז הכירו אותי כ"בן של אחות יעל".

בכל השנים לא רצית לדבר על העבר, אלא רק מאז עליית לארץ. שמענו סיפורים וראינו תמונות על העבודה שעשית בבי"ח תל השומר, ואפילו זכית להצטלם עם ראש הממשלה מר. דוד בן גוריון. למזלנו, שם זכית להכיר את אבא וביחד הקמתם משפחה למופת.

על התקופות הקשות ביותר שמענו רק מעט, רק בשנות ה-60, כשהגיעו לארץ קבוצת ההולנדים שהצילו אותך ואת חברייך מאותה תקופה. רק 40 שנים מאוחר יותר, כשהולנדים אחרים חיפשו אותך (במקרה היית בביתם בתקופת המלחמה), שמענו עוד על מה שעבר עליך.

את ההיסטוריה של משפחת אקרט לא הזכרת מעולם. בשבילנו היית תמיד הולנדית. רק אחרי פטירתך קבלנו מידע מבת הדודה נעמי, שהבטיחה לאמא / אחותך שושנה, לא לספר לנו כל עוד את בחיים. חשבנו שידענו, אבל מתברר

שמעט מאד. אני מקווה שנדע להעביר את ההיסטוריה המשפחתית גם לדורות הבאים.

אמא, כל כך חסר לי הפגישות שלנו ביום שישי אחה"צ, כשישבנו בסלון עם החתול ושתינו כוס תה חם. עד ימיך האחרונים היית מעודכנת בסובב אותך. הטלוויזיה הקרינה את החדשות, ואם הייתה תמונה של ראש הממשלה, תמיד אמרת "כמה שאני לא אוהבת את ביבי, אני מקווה שהוא לא ראש הממשלה עכשיו..."

חסר לי המשפט, שאמרת כל חצי שעה, "איך לא השתנית...", כשהסתכלת על התמונות על הקיר (תמונות משנות ה-60).

לעיתים נזכרת בדמויות מן העבר הרחוק של רמות רמז, ופתאום היית שואלת "מעניין אם עמרם עוד חי..." או "צילי ואולש עדיין גרים בשכונת זיו?" או היית מספרת ש"זאב התקשר להגיד חג שמח ושאל מה שלומי..." (הוא באמת התקשר, אבל עברו כבר כמה שנים מאז).

אמא, עזבת אותנו אחרי הכנה ארוכה שנמשכה כחצי שנה, אבל את חסרה לי. נזכור אותך לעד.

גדי

א"ב של זכרונות מסבתא

- א- "אני לא רבתי עם אף אחד"- התגובה של סבתא כשהיו אומרים לה שהיא "סבתא רבתא"
- ב- בונבוניירות- תמיד אפשר היה למצוא שפע מהן בארון במרפסת שירות
- ג- גביע אשל מעורבב עם קוטג' לארוחת בוקר
- ד- ד"ר קפלן (שעד היום אני לא יודעת מה השם הפרטי שלה...)
- ה- השקיית העציצים שבמרפסת בשעות שאנשים שפויים עדיין ישנים ו- וגם שטיפת הבית באותן שעות בוקר מוזרות...
- ז- זרי פרחים שדאגת לקנות כל יום שישי (ובהמשך אנטוניה דאגה לזה)
- ח- חתולים- תמיד מסתובב בבית אחד אמיתי ועוד מלא על המדף
- ט- טורט עם תותים וקצפת
- י- יגור, משתלה- ביקור חובה מדי פעם להשלמת חוסרים
- כ- כלניות היו אהבתך
- ל- לחם עם קימל- אוי, כמה שנאתי את זה!!!
- מ- מפיות מקופלות למשולשים (שהיתה מושיבה אותי לקפל)
- נ- נפט- תמיד זמין בארון ל"טקס הורדת זפת" כשהוזרים מהים
- ס- סנדוויצ'ים "משולשים"
- ע- עויינות קשה לשום
- פ- פק"ל פיקניק- תרמוס עם קפה וחלב משפופרת
- צ- צוברת במגירה עטיפות משומשות של מתנות (וגם סרטים)
- ק- קיצי
- ר- "רוטב" פטריות משקית לתפוא"א
- ש- שוקולד "ספלנדיד"
- ת- תה עם חלב

סבתא שלי,

ביקשו ממני לכתוב משהו עלייך.

זה לא דבר פשוט, כי כשאני חושבת עלייך אני מאוד מבולבלת.

אני עצובה ודמעות ממלאות את עיני, כי את כבר איננה.

אבל אני גם מחייכת וצוחקת כשאני נזכרת בך.

אני צוחקת ונזכרת שתמיד כשהגישו לך אוכל שאלת: "מה אני דב?" והוספת צחקוק קטן, חיוך וקריצה. אני מחייכת גם כשאני נזכרת שהיינו משחקות מי צוחקת ראשונה. היית מסתכלת לי עמוק בעיניים ותמיד, אבל תמיד, את היית מנצחת. היית רצינית מאוד ופתאום עושה לי פרצוף מצחיק ושתינו התפקענו מצחוק.

כשאני חושבת עלייך העיניים מתמלאות דמעות והגעגוע אלייך עולה ומציף את כל הגוף. העיניים הכחולות שלך תמיד צחקו איתך.

כשהודיעו לנו על מותך, קרה לי משהו מדהים. עם כל העצב והכאב, העובר בבטני החל פתאום לזוז ולסמן לי שהוא כאן, בפנים, חי ובוועט. הוא עודד אותי. לצערי לא הספקת להכיר את הנין המקסים שלך – את לביא.

סבתא שלי – אני מאוד מתגעגעת, נהנית לראות תמונות שלך עם חיוך גדול, תמיד, בכל מצב.

תמיד תישארי בליבי, בצחוק ובבכי, בשמחה ובעצב.

אוהבת מלא ומתגעגעת המון

עדי

הַרְגָלִים

הזיכרון הכי חזק שלי מסבתא יעלו'ש הם ה**הרגלים**, המנהגים- שהיו חוזרים על עצמם פעם אחרי פעם, באותו סדר, עם אותם גורמים, בסדר מופתי. מעניין לחשוב מה שורש התופעה- לא סביר שקיבלה את זה מימי המלחמה, הרי החיים במחתרת הם הכול חוץ מחזרה על רוטינות, שלא לדבר על ניהול שיגרה – התנהגות פסולה למי שמנסה לחמוק מהשלטונות.

בטח עשרות השנים ליד יְקָה מושלם כמו ארנולד, הם הסיבה להקניית ההרגלים של סבתא יעלו'ש. כן, חייב להיות זה. סבא, ששמר בולים באלבומים שלא היו מביישים את השירות הבולאי, שהמטפחת הייתה תמיד בכיס הנכון, והמטלית באוטו לעד מקופלת בסימטריות מעוררת כבוד. לחיות לידו כל כך הרבה שנים, גם מויש'ה אופניק היה מסדר את החיפושית שלו. אז בכל שבת שהיינו באים לסבתא, לא משנה אם היינו הולכים בבוקר לים, או למשתלה ביגור, או לאיזושהי חנות אחרת שדוריתי הייתה סוחבת אותנו אליה, החזרה הייתה חייבת להיות בסביבות 12:00. אז, לכל אחד היה את התפקיד שלו, אם זה לפנות את הסלון מהספות, אם זה לסחוב את השולחן מהמרפסת, להעביר כיסאות מהמטבח, להביא סכום, צלחות, להכין סלט חסה. התפריט היה ידוע מראש, לא לצפות להפתעות, תפוחי אדמה חתוכים גדול ברוטב פטריות (הכי טעים עד היום), סלט חסה עם רוטב חרדל (עדיין מכבב בכל ארוחת חג) וכמובן פיירקס עם שניצלים שאך נעשו, שעליהם היינו מתמוגגים עד שהמזלג היה פוגש בתחתית התבנית. מנהג אגב שממשיכים גם היום (רק שהיום למדו להגיש לנו רק חלק מהמנה,

להשאיר משהו למחר). האירוניה, היא שלא זכור לי שסבתא הייתה כזו אכלנית גדולה. להיפך, היו שמים לה בצלחת יותר מחתיכה אחת של תפו"א אדמה, ומיד הייתה גוערת "מה אני דוב?!?". דווקא בעתות האחרונות, כאשר כבר חלתה, הייתה יושבת ואוכלת, ואוכלת, ואוכלת, וממלאת שוב את הצלחת, בתפו"א, בשניצלים, בקציצות, כל מה שנמצא בסביבתה. סוף-סוף התחילה ליהנות מהאוכל. היינו יושבים ומביטים בה בסיפוק וגאווה. אחרי ארוחת צהריים דשנה, כל אחד היה תופס לו את המיטה/ספה הקרובה ביותר, נוחרים שעתיים, ואז קמים, תמיד לאותן כוסות שקופות עם קפה, אותן צלוחיות גסות עם פיסטוקים, יושבים בסלון ומתכננים מה להזמין מפולו (עליו השלום).

גם כשהיינו הולכים הביתה, "תתקשרו כשתגיעו" תמיד היה המשפט האחרון שליווה אותנו ביציאה, ואכן מיד כשנכנסים הביתה טלפון ראשון לסבתא, "הגענו, לילה טוב".

אבל ההרגל הכי גדול של סבתא יעלו'ש, שלא לומר תופעה, היה להתקשר אלינו הביתה בכל יום, בדיוק בזמן ארוחת הערב שלנו. לא משנה מתי היינו אוכלים, לעיתים מוקדם אם כולם כבר בבית, לעיתים מאוחר יותר אם היה משהו בצופים, מתיישבים לשולחן, חולפות כמה דק' וסבתא מתקשרת. מישוהו אמר חוש שישי? אולי מצלמת מעקב (!?!). בשלב מסוים, כשהייתי עונה לה, במקום 'הלו' היא כבר בעצמה הייתה פותחת "אתם באוכל?". עד היום, כשיוצא לי לבוא להורים לארוחות ערב, והטלפון מצלצל בזמן שאוכלים, כולם עוצרים, מסתכלים אחד על השני ושואלים: "סבתא חיה?!?"

ערן

בשבילך תמיד היינו הכי טובים בעולם

אומרים שסבתא היא זו
שתמיד תהיה שם בשבילך.
אף פעם לא תעביר ביקורת
תמיד תתמוך, תמיד תחמיא
תמיד תהיה בעדך גם כשכולם נגדך.
תמיד תגניב ממתק
או מאוחר יותר כסף לבירה
כשיוצאים הביתה מהצבא.
ומה היינו בעינייך?
בשבילך תמיד היינו הכי טובים בעולם.
לא משנה איך השיער שלנו נראה באותו בוקר
איזה בגדים לבשנו
מה אכלנו או שתינו (ומה לא)
עם מי יצאנו או הסתדרנו או לא.
תמיד היינו הכי טובים בשבילך –
גם כשבאנו לעזור כי קרה משהו בבית,
גם כשישבנו איתך בבית החולים כדי להשגיח
וגם כשהדבר האחרון שהיית צריכה
זה לחשוב עלינו – שאלת, התעניינת, חקרת
ותמיד, אבל תמיד, תמכת, החמאת, נתת חיבוק חזק וגב
הגב הכי חזק בעולם.

נכדך טל יקר

מתוך הספר "נאמנים לעצמם ולדרכם" – המחתרת החלוצית בהולנד

במלחמה ובשואה, מאת יגאל בנימין

ממרכז המחתרת בפריס ריכז את עיקר הפעולה בצרפת ננו, שנעזר תחילה בוויילי ומאוקטובר 1943 ואילך גם בחברים נוספים, שהגיעו בינתיים מהולנד – א' פרנקל (ציפי), בטי בריץ-שטרן, ל' (יעל) אקהרד-בורשטיין (לולי), פאולה קאופמן –ולט, מטה לנדה-ריטלר, הנס ארליך ומקס וינדמילר ("קור" COR בכינויו המחתרתי). תפקידו העיקרי של המרכז היה לארגן ולקיים את קו ההצלה לספרד, פעולה שהתנהלה בו זמנית בשלושה שלבים:

העברת החברים מהולנד. פעולה זו תואמה עם הפעילים שם ובראשם מנחם ויופ;

החזקת החברים בעמדות המתנה במקומות העבודה של הוורמאכט, או לחליפין – הסתרתם במחנות המאקי (MAQUIS) וקיום הקשר בינם לבין המרכז ;

קיום הקשר עם "הצבא היהודי" בצרפת, ששלט על המעבר לספרד, וריכוז החברים לקראת המעבר הזה וציודם בכל הדרוש.

הצלחתה של הפעולה כולה על שלביה השונים היתה מושגת על השימוש במסמכים הגרמניים, שמספרם גדל והלך, ואלה היוו את היסוד לבטחונם, לחופש התנועה ולקיומם הכלכלי של החברים. בלא לפרט את כל הטכניקות של השימושים שנעשו בניירות אלה, רק נציין את המטרות העיקריות שהם שירתו: להביא את החברים מהולנד; להבטיח את קיומם של החברים בעת שהותם בצרפת; לאפשר לפעילי המחתרת לבצע פעילויות מיוחדות באופן אישי – למשל, מנחם ננו ובטי הסתובבו כעובדי הוורמאכט,

הראשונים בדרגות שוות ערך לקצונה (בלבוש אזרחי); פאולה היתה מזכירה במחלקת הבינוי של שירות הבטחון ה – ס"ד, האחראית לבתי מעצר מיוחדים; ציפי שימש בתפקידים שונים " מטעם הוורמאכט", וי' לינוויל וקור נסעו בתעודות של סוכני הגסטאפו.

גם מקורותיהם של ניירות אלה היו רב גוניים. את מקצתם קיבלו החברים באופן לגלי כעובדי משרדי הבינוי והוורמאכט; טפסים וחותמות אחרים "נסחבו" בסיועם של רבים ממפקדות וממשרדים. כמו כן נעשו העתקות והדפסות בהולנד, ואף בוצעו הזמנות רשמיות בבית דפוס גרמני (GUTENBERG DRUCKEREI) בפריס.

מימון המרכז והחזרת החברים בצרפת בא ממקורות שונים: מכספי שהוברחו מהולנד, משכר העבודה של החברים שעבדו בבסיסי ארגון טוט ובמשרדי הוורמאכט, ומהמסמכים הגרמניים עצמם שאיפשרו נסיעות, לינות וארוחות חינם.....

הייחודיות ש"במעבר לצרפת" היתה בשימוש שנעשה במסמכים הגרמניים השונים מטעם הוורמאכט ושלוחותיו לקיום קו ההצלה. אמנם, יהודים לא מעטים השתמשו, ב"חסותם" של מסמכים גרמניים, בארצות שונות שתחת השלטון הנאצי, כדי למלט את נפשם – אבל אלה היו מקרים בודדים יחסית, ללא קשר ביניהם. ואולם השימוש השיטתי במגוון גדול של מסמכים, שאיפשר לאורך זמן ל-200 איש בקירוב (כולל הצרפתים) לחזור למתקנים ולמפקדות של הוורמאכט ולמקומות העבודה מטעמו, ואיפשר תנועה חופשית בצרפת ואליה ובנוסף לכך קיום כלכלי – בכך היתה למחתרת החלוצית בהולנד זכות ראשונים בלעדית. מי שרחוק היום מהמציאות דאז, עשוי לחשוב, שלייזומה של מערכת כזאת היתה דרושה

גאוניות ותחכום שאין למעלה מהם. ולא היא. כבר תואר לעיל כיצד החלו הדברים כמעט באקראי והתפתחו מאליהם, עד שהגיעו לשלב שנדרש בו ארגון מרכזי כדי לא לאבד את השליטה. הגאוניות היתה אולי רק בפשטות ובטבעיות שבהן למדו החברים להשתמש במסמכים ובחותמות שניתנו להשגה בקלות לא תיאמן. לעומת זאת, הגרמנים הסתגלו לאי סדר ולקלות הדעת הצרפתית והנוחיות שבהן, ועם זאת המשיכו להאמין ב"קדושת הנייר הגרמני", שאפילו ההרהור על היותו מזוייף לא יעלה על הדעת. ללא ספק, שני הגורמים חברו יחדיו להצלחת העניין, אבל העובדה שפעילות זו יכלה להימשך ללא הפרעה במשך שנה תמימה חרף כל הסכנות, היתה בניגוד לכל היגיון, אם מביאים בחשבון באיזו אי זהירות, שאננות ותמימות התנהלו הדברים לאמיתו של דבר. ייתכן שדווקא התמימות וחוסר המודעות המלאה לסכנה שבה היו כל הזמן ולמחיר האולטימטיבי שיידרשו לשלם, נתנו לכולם את ההעזה לעסוק במה שעסקו. "היתה הרגשה של חופש, יותר מידי חופש: אכלנו יחד עם הגרמנים, עשינו את הכל יחד ובמשך הזמן התרגלנו, למרות שכל הזמן פחדנו", סיפרה אחת הפעילות. חברה אחרת העירה פעם, ש"אנו היינו דומים לזבוב שמתיישב על גב היד המכה".

בסופו של דבר – היד היכתה. ב – 27.4.1944 פרץ הגסטאפו לחדרה של לולי במלון ורסיני VERSIGNY בפריס ועצר אותה יחד עם שלושה מפעילי המרכז (ננו, ציפי ווילי) ועוד חברה (סוזי) שנקלעה למקום במקרה. במקום נמצאו מאות מסמכים ובכלל זה חותמות וטפסים ריקים שהוכנו במקום במכונת כתיבה. העצורים הועברו לבית הסוהר בפרן FRESNES שעל יד פריס, והוצאתם להורג בו במקום נמנעה רק הודות להיקפו העצום

של החומר שנתפס, מה שגרם לגרמנים לחשוב שעלו על רשת מסועפת שפעלה למען בעלות הברית. גילוי המרכז בידי הגסטאפו היה תוצאה של אי זהירות אלמנטרית. אחד החברים, שביוזמתו שלו רצה להמשיך לשווייץ, הפציר בחברי המרכז לציידו בניירות גרמניים. בניגוד למקובל נמסרו לו המסמכים המבוקשים בחדרה של לולי, שמיקומו היה ידוע עד כה לחברי המרכז בלבד. החבר נתפס בגבול שווייץ, נשבר בחקירה ומסר את מקור הניירות הגרמניים, לרבות כתובתו של המרכז ושמותיהם האמיתיים של חבריו.

קור, שהיה באותו זמן בהולנד, חזר וקיבל על עצמו את הפיקוד על החברים הפעילים שנותרו או הצטרפו לפעילות, כדי למלא את מקומם של העצורים. העניין הדחוף ביותר היה אז להזהיר את החברים הפזורים במקומות העבודה השונים ברחבי צרפת, כי היתה סכנה רצינית שהם ייחפשו עקב גילוי החומר, שהכיל גם רשימות שמיות.

רובם היו עתה ללא תעודות מעודכנות וללא תמיכה כספית, והמשימה הדחופה היתה לפזרם מחדש במקומות עבודה חדשים ובזהות שונה בדרומה של צרפת, או להעבירם ל"מקי", בהמתנה לשיירות לספרד. המרכז נבנה מחדש במהירות יחסית וכבר ביוני יכול היה קור לדווח שהמצב חזר לקדמותו והעבודה מתנהלת כסדרה. בינתיים גרמה הפלישה של בעלות הברית לנורמנדיה לניתוק הקשר עם הולנד, ולאחר מאי 1944 כבר אי אפשר היה להעביר חברים נוספים משם. לעומת זאת, המעבר לספרד היה עדיין פתוח ובחודשים מאי-יולי 1944 עברו את הפירנאים עוד חברים, בארבע שיירות.

ואולם, החברים לא הסתפקו בהפעלת המרכז החדש ובהכנסת העבודה למסלולה התקין. הם ראו בשחרורם של העצורים בפרן משימה חשובה לא פחות. לשם כך ניסתה והצליחה אחת החברות, פאולה קאופמן-ולט (להלן: פאולה) להתקבל לעבודה כמזכירה במחלקת הבינוי (האחראית למקומות מעצר מיוחדים) של הס"ד, כדי לנסות ולעמוד על מקום הימצאם של העצורים. בחיפוש אחר דרכים לשחרורם התגלה הקשר עם ה"צבא היהודי" וההישענות עליו כקשר הרה-אסון: בתיוכם של ראשי ה"צבא היהודי" נפגשו קור ופאולה עם שרל פורל (CHARLES FOREL) שהיה לאמיתו של דבר KARL REHBEIN, סוכן מנוסה של שירות הריגול הנגדי הגרמני. זה הציג את עצמו ואת בת לוותו, אולגה טשרווינסקי, כסוכנים של שירות הביון הבריטי שיש ביכולתם לשחרר את העצורים מפרן עקב קשריהם. ואף מעבר לכך – הם באו לשאת ולתת מטעם השירות על ההכרה של בעלות הברית במחתרת הציונית בצרפת, לספק לה נשק, לצרף לגיון יהודי מצרפת לצבא הבריטי ולהעבירו לארץ ישראל לאחר שחרור צרפת. הם אף הציעו להטיס ללונדון נציגים של ה"צבא היהודי" לחתום על ההסכם. קור ופאולה התעלמו מרגשי האי נוחות והחשד שהסוכנים והצעותיהם המפליגות עוררו בקרבם, מאחר שכל פעילי ה"צבא היהודי" המוכרים להם, העידו, ללא יוצא מהכלל על מהימנותם.

המכה השנייה והסופית לא איחרה לבוא: בין ה-17 ל-19 ביולי 1944 נאסרו כמעט כל פעילי ה"צבא היהודי" והמחתרת החלוצית בפריס, ובכללם גם אלה שהצטרפו, בניגוד למוסכם על הרוב, ליחידות ה"גרילה העירונית". לגרמנים, שמאז חיסול המרכז בסוף אפריל השתדלו להכין

משפטי ראווה למחתרת יהודית על קשריה עם האויב, לא נותר עוד במחצית השנייה של חודש יולי זמן רב להשלים את החקירה, כי בעלות הברית התקרבו לפריס. בתחילת אוגוסט הועברו ה"צרפתים" וה"הולנדים" כאחד לדראנסי (DRANCY) – מחנה השילוח למזרח ומשם נשלחו רובם לגרמניה ב-17.8.1944, ברכבת האחרונה שיצאה את פריס לפני שחרורה.

באותו יום ביולי, שבו נעצרו חברי המרכז החדש בפריס, עברה גם השיירה האחרונה עם חברים מהולנד לספרד, ובזה בא לקצו "המעבר לצרפת". בכך נחתמה הפרשה שהיתה מכרעת וייחודית בתולדותיה של המחתרת החלוצית בהולנד, שבמהלכה הגיעו לצרפת 150 חברים וכמעט מחציתם הגיעו לספרד, ומהם 61 חברים הגיעו לארץ ישראל עוד בעיצומה של המלחמה.

